

Sociálně pedagogická práce ve volnočasovém centru

Simona Plochová

Diplomová práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Simona PLOCHOVÁ**
Osobní číslo: **C11091**
Studijní program: **N 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:

Téma práce: **Sociálně pedagogická práce ve volnočasovém centru**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím diplomové práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na poslání a činnost volnočasových center
 - na zmapování konkrétních aktivit sociálně pedagogické práce s dětmi ve volnočasovém centru
 - na kvalitativní šetření zaměřené na změnu chování dětí v průběhu jednoho roku
 - na výsledky žáka v průběhu jednoho roku, který navštěvuje volnočasové centrum
- Součástí práce bude návrh vlastní aktivity sociálně pedagogické práce

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČÁP, J. MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. Praha : Portál, 2007. 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7, s. 238

GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno : Paido 2000. s. 207

HAŠKOVEC, J. Předmět pedagogiky a pojetí sociální pedagogiky. Pedagogická orientace, 1993, č. 7, s. 87-94

MAŇÁK, J. Cesty pedagogického výzkumu. Brno : Paido 2004. s. 78

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2003. s. 322

ŠPAČKOVÁ, R. 111 námětů pro tvořivou hru dětí : Portál, 2004. s. 135

Další literatura bude obsažena v Projektu diplomové práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Petr Sýkora, Ph.D.

Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání diplomové práce:

30. listopadu 2011

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2013

V Brně dne 30. listopadu 2011

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

SIMONA PLOCHOVÁ
.....
Jméno, příjmení studenta

.....
Podpis

V Brně 14.5.2013
.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

V diplomové práci řeším problematiku sociálně pedagogické práce realizované ve volnočasovém centru.

V teoretické části popisuji věkovou charakteristiku dětí a blíže se zaměřuji na děti předškolního věku. Dále se v teoretické části řeší výběr vhodných metod, forem a prostředků pro výchovně vzdělávací práci. Blíže jsem se zaměřila na Volnočasové centrum Lužánky a na projekt Maceška.

Výzkumná část je kvalitativního typu. Formou rozhovorů s rodiči dětí jsem zjišťovala důvody docházení do tohoto typu zařízení a očekávání rodičů od tohoto zařízení.

Klíčová slova: volný čas, dítě, výchova, výchovně vzdělávací proces

ABSTRACT

In this thesis I deal with the issue of social-pedagogical work carried out in leisure time center.

The theoretical part describes the age characterization of children and is closely focused on preschool children. Furthermore, in the theoretical section the selection of appropriate methods, forms and means of educational work is solved. I focused closer on the leisure time center Lužánky and the project Maceška.

The research part is the qualitative type. Through the form of interviews with parents of children I examined the reasons for attending to this type of facilities and parents' expectations from this facilities.

Keywords: leisure time, child, education, educational process

Děkuji panu Mgr. Petru Sýkorovi Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	8
1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE	10
1.1 BATOLECÍ OBDOBÍ.....	10
1.2 PŘEDŠKOLNÍ VĚK	12
2 VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ.....	16
2.1 PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ	16
2.2 VÝCHOVNÉ PROSTŘEDKY, METODY A STYLY	18
2.3 RODINNÁ VÝCHOVA	20
2.4 POHLED NA DÍTĚ A JEHO VÝCHOVU V HISTORICKÉM KONTEXTU	22
3 SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ PRÁCE VE VOLNÉM ČASE	26
3.1 PEDAGOGIKA VOLNÉHO ČASU	26
3.2 ČINNOST A POSLÁNÍ VOLNOČASOVÉHO CENTRA.....	29
3.3 ÚČASTNÍCI ČINNOSTI.....	31
4 STŘEDISKO VOLNÉHO ČASU LUŽÁNKY	33
4.1 OBSAH ČINNOSTI.....	33
4.2 CHARAKTERISTIKA PROJEKTU MACEŠKA	35
4.3 VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ CÍLE PROJEKTU MACEŠKA.....	37
4.4 POPIS POUŽÍVANÝCH METOD, FOREM A PROSTŘEDKŮ PRÁCE	39
4.5 STANDARDY.....	41
4.6 JINÁ ZAŘÍZENÍ POSKYTUJÍCÍ SLUŽBY PODOBNÉ PROJEKTU MACEŠKA	43
5 PROJEKT MACEŠKA NA POBOČCE BÍLOVICE NAD SVITAVOU.....	47
5.1 POBOČKA LIŠKA.....	47
5.2 KDO ZAŘÍZENÍ VYUŽÍVÁ	50
5.3 DŮVODY VYUŽÍVÁNÍ MACEŠKY	51
5.4 JAK TO V MACEŠCE FUNGUJE – DENNÍ PROGRAM	52
5.5 PŘÍPRAVA LEKTOREK	54
6 ROZHOVORY S RODIČI.....	57
6.1 VÝBĚR RESPONDENTŮ A JEJICH POČET.....	57
6.2 VÝZKUMNÉ METODY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	57
6.3 VYHODNOCENÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ	59
7 NÁVRH VLASTNÍ SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ PRÁCE	68
ZÁVĚR	71
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	72
SEZNAM GRAFŮ.....	76
SEZNAM TABULEK	77
SEZNAM PŘÍLOH	78

ÚVOD

V současné době je v nabídce řada institucí, které poskytují hlídání dětí a péči o ně. Pro děti od tří let jsou to mateřské školy, státní či soukromé. Mateřské školy jsou nyní naplněny beze zbytku. Proces přijetí dítěte do mateřské školy je určován jak zákony, tak i specifickými stanovisky, které podává sama mateřská škola. Proto vzniká velký prostor, pro zřízení nových zařízení, kde výchovně vzdělávací práce je zaměřena již na období od batolícího věku. Existují různá mateřská centra, volnočasová centra a hlídací koutky. Koutky pro děti můžeme najít například v nákupním centru anebo v tělocvičně, do které si jde maminka zacvičit. Je jen na rodičích pro jakou variantu se rozhodnou. Především záleží na rodinné situaci. Kupříkladu jestli je matka doma s dítětem nebo se chystá vrátit do pracovního procesu. Významnou úlohou při rozhodování zde hrají i prarodiče. Zda se podílejí na péči o dítě i další aspekty, které jsou při rozhodování klíčové.

Blíže budu v diplomové práci popisovat projekt Maceška na pobočce v Bílovicích nad Svitavou. Stále více rodičů vyhledává zařízení, kde se nejedná o pouhé hlídání dětí. Projekt má vypracovaný rámcový vzdělávací program, standardy, provozní řád a měsíční témata. Středisko volného času je školským zařízením, a proto i projekt Maceška podléhá přísným hygienickým předpisům.

V první kapitole diplomové práce se budu věnovat charakteristice dítěte. Blíže se zaměřím na popsání předškolního věku, jelikož do Macešky jsou přihlášeny děti od 2 do 5 let. Každé období je charakteristické jiným rysem chování a ke každému dítěti je potřeba přistupovat individuálně. Ve druhé kapitole se zmíním o předškolní výchově a vzdělávání. To probíhá za předem stanovených metod, prostředků a stylů. Důležitým prvkem ve výchově je samozřejmě rodinná výchova. Děti od rodičů přejímají hodnoty a vztahy, podle kterých dále jednájí. V dětech tak utváří postoj ke vzdělání, morálce, politice a celkové představě o životě. Dále jsem se v druhé kapitole věnovala postavení dítěte v historickém kontextu.

Třetí kapitola s názvem Sociálně pedagogická práce ve volném čase bude obsahovat informace o pedagogice volného času. Kdo se jí může zúčastnit, za jakých podmínek a jakých cílů se má v tomto oboru dosáhnout.

Čtvrtá kapitola se bude věnovat popsání Střediska volného času Lužánky a jeho projektu Maceška. Bez bližšího popsání používaných metod, forem a prostředků práce, by nemohla být výchovně vzdělávací práce realizována.

V páté kapitole se také zmíním o projektu Maceška na pobočce v Bílovicích nad Svitavou. Pro koho je projekt určen, jaký je denní režim a kdo se na výchovně vzdělávací práci podílí. Blíže se zaměřím na důvody využívání Macešky.

V neposlední řadě uvedu i rozhovory s rodiči. Zaměřím se na bližší popsání tohoto zařízení, jelikož na pobočce v Bílovicích nad Svitavou pracuji jako lektor. Prostřednictvím případové studie budu zjišťovat, jaké vlivy na děti působí při návštěvě tohoto typu zařízení a zda u nich dochází k pozitivním změnám.

Bohužel, průběh zpracování mé diplomové práce byl negativně ovlivněn rozšířením konkurence v oblasti předškolních, pedagogických aktivit v dané lokalitě. Tento fakt vedl k tomu, že v důsledku neočekávané a značné fluktuace dětí, nebylo v praxi možné realizovat kontinuální pozorování konkrétního dítěte během jednoho celého roku, jak jsem měla původně v úmyslu.

Hlavním cílem práce tedy bude směřovat ke zmapování, analýze a popisu činností volnočasového centra, konkrétně v rámci projektu Maceška. Ráda bych rodičům poskytla informace o Macešce a napomohla tak při rozhodování a výběru zařízení. Návrh vlastní aktivity sociálně pedagogické práce může být také inspirací při výběru vhodného typu zařízení.

1 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA DÍTĚTE

1.1 Batolecí období

Před nástupem batolícího období hovoříme o dítěti jako o kojenci. Je to období od začátku 3. měsíce do 1 roku. Dítě se velice rychle vyvíjí jak tělesně tak psychicky a začíná se prořezávat tzv. mléčný chrup. V devíti měsících sedí a učí se lézt. Centrální nervová soustava se vyvíjí a díky ní dokáže dítě lépe zpracovat podněty. Na konci kojeneckého období dochází i k porozumění jednoduchým výzvám.

Termín batole se používá u dětí ve druhém a třetím roce života. Své okolí poznává prostřednictvím chůze. Ta je však ještě nedokonalá. Je neobratná a nejistá. I přes to tento pohyb můžeme považovat za chůzi. Jejím prostřednictvím se dítě může přiblížit i oddálit podle svého zájmu. Stává se tak méně závislým na druhém. Získává samostatnost a autonomii.

U sourozenců získává ocenění a jeho sebehodnocení vzrůstá. Avšak v tomto období vzniká mnoho konfliktů s dospělými. Ti často zabraňují v pohybu, aby si dítě neublížilo například při chůzi do vozovky a k nebezpečným předmětům. Nic se však nesmí přehánět a dítěti by mělo být umožněno samostatné poznávání světa a okolí. (Čáp, Mareš, 2007)

Ve 2. a 3. roce života se naučí dítě samostatně stát. Tato poloha mu umožňuje volné ruce, jimiž poznává své okolí a svět. Nejčastěji však bádá v podřepu. V průběhu třetího roku se chůze zrychluje a stává se koordinovanější.

Hra s drobnými předměty, jako jsou například korálky, odráží manuální zručnost dítěte. V 15 měsících si dítě korálky schovává do krabičky a dovede je i vyndat. Ve 3 letech zvládne dítě korálky navlékat na provázek. Důležitým mezníkem se postupně se objevující používání každé ruky k jiné činnosti.

Batolecí období je spojeno s největším rozvojem řeči. Vývoj řeči můžeme klasifikovat podle tří funkcí:

- 1, funkce expresivní – starší batole si povídá samo pro sebe
- 2, funkce komunikativní – dítě se snaží navázat řeč s dospělými
- 3, funkce kognitivní – slova zde mají úlohu znakové soustavy

Dítě se učí řeč odposlouchávat a napodobovat verbální projev dospělých. Ve druhém roce života umí 200-300 slov. Paměť je stejně jako pozornost neúmyslná. Dobře si však pamatuje to, co ho nějakým způsobem upoutalo. Uchování v paměti je ovládáno city a subjektivním vnímáním.

Ve druhém a třetím roce života dochází k osamostatňování. V rodině nachází své místo a vyhledává nové vztahy s více lidmi. Ve druhém roce života začínají vznikat kontakty s vrstevníky. Většinou se jedná o jednoduchý a krátkodobý proces jako podání hračky či sledování jiného dítěte. Hrají si vedle sebe ale ne společně. Společná hra se objevuje ve třetím roce. V této hře se může objevit soupeřivost nebo spolupráce. (Čáp, Mareš, 2007)

U dítěte se objevují první hry. Učí se stavět kostky – konstrukční hry, skáče z malé výšky – hry funkční, dětské předměty mu slouží jako opravdové – hry symbolické, dává hračkám pokyny, příkazy – hry úkolové. Dítě v batolecím období si hraje vedle, paralelně jiného dítěte. Nevládají však společnou hru, ta se projevuje až na konci batolícího období, tedy kolem 3 roku. V tomto období získává matka trochu více času pro sebe. Dítě se učí samostatnosti. Oblékat se, zvládat základní hygienické návyky a najíst se. Tato samostatnost se projevuje i ve větší pohyblivosti. (Špaňhelová, 2008)

V batolecím období je dítě velice citově ovlivnitelné a rozvoj jeho citů závisí na sociálním prostředí, ve kterém vyrůstá. Citové reakce bývají často neadekvátní dané situaci. Tyto reakce jsou však krátké. Na rodičích je pak úloha, aby u dítěte dokázali zvládat negativní city jako je například strach anebo žárlivost. Takové city by později mohly vyvolat pocit nejistoty a úzkosti. (Řehulka, 1995)

„U tohoto vývojového stádia můžeme upozornit na velmi závažný psychologický jev, který může v některých případech poškodit vývoj osobnosti, a to je fenomén deprivace (strádání, nedostatek něčeho). Rozvíjející a formující se osobnost nevyžaduje pro svůj rozvoj jen uspokojování fyziologických potřeb, jako je potrava, teplota, čistota atd., ale také uspokojování potřeb psychologických.“ (Řehulka, 1995, s. 27)

Malé dítě vyžaduje, aby ho měl někdo rád a aby mu lásku dával najevo. Prostřednictvím stabilního chování projevující se péčí, trpělivostí a obětavostí si dítě vytvoří pevný a jistý citový vztah. (Řehulka, 1995)

1.2 Předškolní věk

„Pro dítě předškolního i mladšího školního věku je nejpřirozenější činností hra. Je doprovázena spontaneitou, poskytuje dítěti maximální uspokojení, dítě po hře touží. Hra pomáhá dítěti k osamostatnění, vede je k zapojení do kolektivu, formuje jeho postoje, posiluje důstojnost.“ (Čačka, O. In Bartoňová, M. 2005, s. 30) Předškolní věk můžeme rozdělit do období od 3 do 6 let věku dítěte. Od batolícího období dochází k velkému pokroku.

Ve své práci se nejvíce setkávám právě s dětmi předškolnímu věku. Proto se více zaměřím na tuto skupinu dětí.

E. Erikson vystihl hlavním termínem předškolního období INICIATIVA. Zdravé dítě je aktivní, hravé a rozvíjí se ve všech oblastech. Řeč, pohyb, kontakt s vrstevníky, komunikace s dospělými. Za příznivých podmínek se tyto aktivity rozvíjí, proto se dítě stává iniciativním. (Čáp, Mareš, 2007, s. 227).

V průměru tříleté dítě měří 90 cm - 1 metr a váží 13 - 17 kilogramů. Dobře drží rovnováhu (kopne do míče, stojí na jedné noze. Má rádo hudbu a rytmus. Jeho jemná motorika se zlepšuje. Umí zacházet se štětcem a ořezat tužku. Dítě ve třech letech se chová méně despoticky a dokáže být trpělivější. Jakmile dítě přijde na to, že existuje humor, bude rádo dávat hádanky. Tříleté dítě už dokáže rozpoznat rozdíl mezi chlapečky a holčičkami avšak hrát si dokáže spontánně s dětmi obojího pohlaví. Pokud se do rodiny narodí malé dítě, bude na svého sourozence žárlit. Tříleté dítě je soustředěné samo na sebe. Proto nechápe a tíží ho, že se nestarají jen o něho a nesdílejí jeho pocity. V tomto věku se dítě bojí tmy. Má strach z lidí, kteří se nějak odlišují. Staré lidi, nalíčené, maskované...

Většina dětí v tomhle věku mluví plynule a má širokou slovní zásobu. Okolo 800-1000 slov. Umí použít množné číslo podstatných jmen, sloves, zájmen, ale s mluvnicí mají stále menší problémy. Dokáží splnit složitější pokyn a u obrázků popíší to, co na nich vidí a jaký děj znázorňují. Pokud tříletému dítěti čteme knížku, bude si chtít prohlížet obrázky a texty. Nejraději má knížky pro první čtení. Má rádo příběhy o zvířátkách a lehce

se s nimi ztotožní. Takové příběhy požaduje číst stále dokola, až je zná skoro nazpaměť. Někdy umí tříleté dítě rozpoznat napsané své jméno. Umí napočítat do pěti až deseti, ale nedokáže spočítat více jak dva až tři předměty.

Dítěti v tomto věku chutná jíst a jeho chutě se již ustálily. Mají rádi snídaně a svačiny, u kterých je přesně stanoveno, co a kdy se bude jíst. Tato jídla bývají většinou sladká a zaberou méně času než oběd.

Učí se samostatně oblékat a vysvlékat. Obtíže mají s knoflíky a složitějším zapínáním. V noci už se budí méně. Některé děti po probuzení počkají, až samy usnou, ale v tomto věku je i častý pláč a vstávání z postýlky. Většina dětí nenosí plenky přes den ani v noci. Rády se koupou a pláčou, když mají jít ven z vody. S nástupem do předškolních zařízení trápí tyto děti častá rýma. Tříleté dítě má rádo všechny hračky, které jezdí, hýbou se a hrají. V oblíbenosti má také hry, které mají něco společné s vodou. Umývání nádobí, koupání, pohánění malých lodiček, foukání mýdlových bublin. Také si rádo hraje s pískem a bahnem. Staví tunely, hrady, cesty pro auta a oblíbené bábovičky. Dokáže navlékat velké korále, kreslit rukama a modelovat plastelínu.

Vztah mezi matkou a dítětem je velice výjimečný. Dítě je s ní rádo a pomáhají s domácími pracemi, je s ní rádo samo. Naopak složitější vzat má se svými sourozenci. Rádo zlobí starší sourozence, ale když mu to oplatí, žaluje a pláče. Mladšího sourozence dokáže opatrovat a chovat se mile, ale stejně tak dovede i žárlit. V předškolním zařízení vychází s vrstevníky dobře. Umí s nimi spolupracovat a respektovat je. Hlavním prostředkem komunikace se mezi dětmi stává řeč. (Bacus 2004, s. 12-14)

Důležitým momentem je období vzdoru neboli negativismu. Dítě přibližně jeden rok velmi nápadně odmítá příkazy a často říká pravý opak. Negativismus je však přirozený jev, kdy dítě došlo k takovému stupni, kdy na stejnou situaci lze reagovat dvěma způsoby - ano nebo ne. (Čap, Mareš, 2007, s. 226)

Ve **čtyřech letech** dítě měří 97,5 až 109 centimetrů a váží 14,5 až 19 kilogramů. Čtyřleté dítě se často a rádo pohybuje. Samo dokáže sejít ze schodů a střídát při tom levou a pravou nohu. Zlepšuje se i v jemné motorice. Umí držet nůžky a stříhnout rovně. Jeho obrázky se více podobají skutečným lidem. Mají ruce, nohy, hlavu a dokáží napsat tiskacím písmem svoje jméno.

Čtyřleté dítě má živou představivost. Rádo si vymýšlí a nechápe, že mu všechno nevěříme. Dítě se vrací do období před dvěma lety. Je podrážděné, panovačné někdy až nezvladatelné. Prochází důležitým psychickým vývojem. Za rok dojde k pokroku a dochází tak k období nové rovnováhy. Dítě získává sebevědomí a chápe sebe jako samostatnou bytost. Často se směje a bývá hlučné. V oblibě má rádo vulgární výrazy. Nejvhodnější řešení je nereagovat anebo se pousmát. Čím více na to reagujeme, o to víc se dítě bude předvádět.

V tomto věku dětem nezáleží na tom, co si myslí druzí lidé. Jestli se jim jejich chování líbí nebo ne. Dítě je typicky méně poslušné. Rádo se chlubí svými věcmi. Hračkou, rodinou, oblečením. Přijde mu důležité vědět, jak roste. Zajímá se o svoje tělo a pohlaví. Rád poslouchá příběhy, když byl ještě v bříšku nebo malé miminko.

Hodně dětí v tomto věku již po obědě nechodí spát. Záleží na kvalitě nočního spánku. Pro dítě jsou důležité večerní rituály. Když na něco zapomeneme, dítě nám to samo připomene. Sny, které se jim zdají, jsou většinou strašidelné a budí se s křikem. O svých snech už dítě dokáže vyprávět. Dokáže si samo přes den dojít na toaletu. Pokud jsme dítě učili správně základní hygieně, v tomto věku už to hravě zvládne samo. Samo se oblékne a některé děti si i zavážou tkaničky. Dítě se velmi zlepšilo ve vnímání času. Chápe čas minulý, přítomný i budoucí. Postupně se orientuje v měsících, ročních dobách, týdnech a dnech. Správně používá význam slov jako před, za, dole, nahoře. Zná a používá okolo 1500 slov. V tomto období je dítě velice kreativní. Kreslí, maluje, tvoří, lepí, stříhá a za pomoci umí navlékat korále. Zapamatuje si krátké básničky a písničky.

Pro dítě je matka stále tou hlavní osobou. Pokud otec v rodině vyjadřuje mužské nadřazení, dítě si dokáže osvojit stejné jednání. Je rádo, když je rodina pohromadě. Má úzký vztah k blízkým a k domovu. Společně rád chodí na procházky. Se starším sourozencem stále soupeří, ale u mladšího sourozence dokáže projevit snahu chovat se jako dospělý. Kooperace s vrstevníky se rozděluje na „kluky a holky“. V dalších letech se tato tendence dále prohlubuje. (Bacus, 2004s. 66-69)

Pětileté dítě měří 105 - 111 centimetrů a váží okolo 20 kilogramů. Dívky bývají oproti chlapcům pod tímto průměrem. Dítě dokáže samo skákat po jedné noze, ještě mnohem lépe udrží rovnováhu a jeho koordinace pohybů je přesnější. Umí jezdit na kole s opěrnými kolečky, šplhat, klouzat se, skákat.

Dítě má reálnější pohled na svět a je klidnější. Při rozhovoru dokáže hájit svůj názor. Stále rádo vyhledává společnost dospělých. Méně pláče a stává se přátelským a pozorným společníkem. Dítě provádí čím dál tím méně nerozvážených věcí. Když ho však při takové činnosti přistihneme, může zapírat svou aktivitu anebo vinu shodit na někoho nebo něco jiného. Přeje si, aby byl hodné dítě, proto čeká na výzvu rodiče. Méně si vymýšlí a už tolik nelpí na tom, co je jeho majetkem. Dítě se učí správně stolovat. Dokáže použít dětský nožik a použít ho při mazání krajíce chleba. Při jídle s dospělým se ho snaží napodobovat.

Přes zimu už nebývají tolik nemocné, proto je méně omezuje docházka do předškolního zařízení. Samy se obléknou, zapnou zip, knoflíky ale o svoje oblečení se neumí starat. Dítě mluví plynně a bez zjevných gramatických chyb. Jeho slovní zásoba se pohybuje okolo 2000slov. Je schopno rozlišit pojmy lehké a těžké, nevím, zapomněl jsem.

Rodiče dítě považuje za střed jeho světa a věří, že ho dokáže ve všem ochránit a pomoci. Se starším sourozencem dochází k pokroku a jsou schopni si spolu hrát. U mladšího sourozence si ještě občas dožaduje práva staršího. Dítě se učí empatii a rádo dává dárky např. k Vánocům a narozeninám.

Dítě zná pravidla slušného chování, ale často na ně zapomíná. Chce mít hodně kamarádů a ve hře dokáže přijmout prohru a říct si „je to jen hra“.(Bacus, 2004)

Mladší školní věk je období od šesti do deseti až jedenácti let, kdy žák nastupuje do základní školy a začíná s pravidelnou školní docházkou. Tento mezník je pro dítě velice významný. Nastává změna v jeho životě a vznikají nové sociální vazby. Dítě má nyní školní povinnosti. Denně odchází do školy. Pyšní se školní taškou, knihami a ostatními pomůckami. Ostatní kamarádi i dospělí se k takovému dítěti chovají už trochu jinak. Potřebuje svoje místo na školní pomůcky a učení. Mohou však vzniknout obtíže, které jsou způsobené nedostatečnou školní zralostí. (Čap, Mareš, 2007, s. 229)

2 VÝCHOVA A VZDĚLÁNÍ

2.1 Předškolní výchova a vzdělání

Předškolní výchova a vzdělání je zaměřena na rozvoj komplexní osobnosti dítěte a podílí se na jeho vývoji v oblasti rozumové, tělesné, citové a v utváření životních hodnot a mezilidských vztahů.

Velmi často dochází k rozporuplnému názoru, že předškolní období je etapa dítěte od třetího roku života. V mezinárodním kontextu nyní převažuje názor, že předškolní výchova může být chápána již od narození dítěte po nástup do základní školy.

Současné pojetí označuje předškolní vzdělávání preprimární a představuje počáteční stupeň celoživotního vzdělávání organizovaného a řízeného pokyny MŠMT. Schválením a uvedením v platnost Zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání se tak stalo legitimní součástí systému vzdělávání v České republice. (Bytešníková, 2007)

„Předškolní vzdělávání chce dětem zabezpečit dostatečně podnětné prostředí k jejich rozvoji a nadcházejícímu vzdělávání. Vyznaným strategickým dokumentem se stal Rámcový program pro předškolní vzdělávání (č.j. 14 132/01-22), jehož prostřednictvím stát stanovuje cíle, úkoly a podmínky předškolního vzdělávání.“ (Bytešníková, 2007, s. 45)

Předškolní výchova je součástí celkového vzdělávacího systému samozřejmě i v jiných členských státech Evropské unie. V Belgii je předškolní výchova pro děti od 2,5 do 6 let. Mateřské školky jsou většinou připojeny k primárním školám. Děti učí společenskému chování, formují jejich duševní a psychický vývoj, rozvíjí talent a seznamují se životem. Děti jsou sdružovány do skupin podle věku či smíšeně. Výchova je dobrovolná a bezplatná.

V Dánsku je předškolní výchova také nepovinná. Pro děti, které mají za rok nastoupit do školy, se však doporučuje a v poslední době je chápána jako povinná. Přednost mají děti ze sociálně slabších vrstev a děti rodičů, kteří oba pracují.

Ve Finsku se objevuje řada soukromých mateřských škol a středisek denní péče pro předškoláky. Taková výchova probíhá v domácnosti pečovatele, který má na starosti

nejvíce 4 děti předškolního věku a jednoho školáka. Pro děti mladší tří let jsou určeny jesle.

Mateřské školy ve Francii mohou navštěvovat děti od 2 do 5 let dobrovolně. Výchovu realizují ve dvou cyklech. V prvním cyklu jde o seznámení dítěte se světem, navazování vztahů, rozvoj komunikace a dalších dovedností. Ve druhém cyklu učí děti čtení, psaní a počítání. Podobně jako v Dánsku, nabízejí volná místa sociálně znevýhodněným rodinám.

V Irsku předškolní vzdělávání v institucionalizované formě neexistuje. Národní školy přijímají děti od čtyř let a připravují je na výuku. Tyto dětské třídy jsou bezplatné a děti zde učí běžné předměty, ale třeba i náboženství. Nepovinná předškolní výchova je také v Itálii. Pro mladší děti mají jesle a pro děti od 3 do 6 let nabízejí mateřské školy.

Lucemburské mateřské školy se nachází v budovách škol základních. Výchova je určena pro děti od 4 let a je povinná. Stejně jako většina mateřských škol připravuje děti na vstup do školy prostřednictvím fyzického, morálního a rozumového rozvoje.

Německo stejně jako Česká republika nabízí mateřskou školu pro děti od 3 do 6 let. Některé spolkové země se zaměřily na přípravu ve třídách pro děti předškolního věku anebo pro děti 6leté, které nejsou vyzrálé pro nástup do školy.

V Nizozemsku je primární vzdělávání rozšířeno na děti od 4 do 6 let, docházka se tudíž stává povinnou.

Mateřské školy veřejné a soukromé v Portugalsku jsou nepovinné. Chodit tam můžou děti od 3 do 6 let. Podle výše příjmu se rodiče podílejí na úhradě daných služeb.

V Rakousku můžeme najít kojenecké jesle pro děti od 8 týdnů do 1 roku, dále klasické jesle a od 3 let mateřské školy. Pro děti nevyzrálé poskytují předškolní třídu, kde se lépe připraví na nástup do školy.

V Řecku je posunuta hranice na nástup do mateřské školy a to od 3,5 do 5,5 let. Děti nejsou separovány podle věku. Ve Španělsku děti chodí do mateřské školy od 3 do 6 let a hlavním cílem je harmonický rozvoj osobnosti.

Předškolní zařízení jsou ve Švédsku pojmenovaná jako „domy volného času“. Zákonem je stanovena povinnost poskytnout dítěti staršímu 5 let umístění do předškolního zařízení nejméně na 3 hodiny denně.

V Anglii a Walesu mohou nastoupit děti do zařízení už od 2 do 5 let. (Brdek, Vychová, 2004)

2.2 Výchovné prostředky, metody a styly

K dosažení vytyčených výchovných cílů je zapotřebí efektivních prostředků. Jelikož výchova směřuje k dosažení cílů. Prostředkem může být každý faktor a činitel, který napomáhá k dosahování cílů. Prostředkem se můžou stát předměty, vlastnosti, vztahy a procesy. Jsou to takové prostředky, které nám pomohou dosáhnout výchovně-vzdělávacího cíle.

Prostředky výchovy v užším a širším pojetí. Užší pojetí zahrnuje metody a organizační formy výuky. Jako jsou tresty, ocenění, povzbuzení, výukové metody a další.

V širším pojetí jde především o ty prostředky, které slouží k dosahování cílů výchovy. Do širšího pojetí zahrnujeme prostředky institucionálního charakteru, jako je škola, rodiny, masmédia a podobně. Dále jsou to výukové programy, výchovné metody a formy, stejně jako lidský činitel. Některé prostředky jsou spíše podmínky výchovy. Jedná se o prostředky institucionální. (Čábalová, 2011)

Prostředky a jejich působení mají dvojí charakter. A to pozorování přímé, záměrné (intencionálně) a nepřímé, bezděčné (funkcionální). (Janiš, Loudová, 2011)

„Dětství je považováno za plnohodnotnou součást života, a ne pouze za „přípravu“ na dospělost.“ (Bruceová, 1987, S. 19)

Za výchovně vzdělávací proces odpovídá vždy pedagog (rodič, učitel, lektor, vedoucí pracovník). Odpovídá za jeho účinnost a úspěšnost. Dovednosti pedagoga jsou rozděleny na tři základní kvality, které jsou předpokladem pro úspěšné pedagogické působení.

První z nich je komunikativní dovednost. Ta umožní navázání bližšího kontaktu s vychovávaným jedincem, jejich vzájemnou interakci a spolupráci. Komunikativní dovednost pozitivně nasměruje a ovlivní chování jedince správným směrem.

Další z kvalit je organizátorská dovednost. Ta je nápomocná při plánování výchovně-vzdělávacího procesu a při vhodném výběru prostředků a metod.

Rétorická dovednost zvyšuje pedagogické působení, má vliv na účinnost a zároveň stimuluje i stupeň projevů vychovávaného jedince. (Jůva, 1999)

Výběr správné a vhodné metody výchovy je rozhodujícím nástrojem pro dosažení vytyčeného cíle. Záleží na jejím výběru a na dokonalém ovládnutí. Termín metoda můžeme přeložit z řeckého slova *méthodos* a znamená to cesta za něčím. Jde o postup, jakým má vychovatel (učitel) dojít k výchovnému či vzdělávacímu cíli.

Hlavním problémem je jejich klasifikace. Jedna metoda může být použita ve všech oblastech výchovy a vzdělání. Ale existují i metody, které jsou vhodné použít pouze při stanovení přísných podmínek. Například čtení v 1. třídě. (Janiš, Loudová, 2011)

Metody výchovy se rozdělují na tři základní skupiny.

- metody diagnostické jsou zaměřené na poznání žáka, třídy a dalších. Za pomoci diagnostických metod lze zkoumat vědomosti a dovednosti vychovávaného. Jeho schopnosti, vlastnosti, postoje. Na našich školách se učitelé omezili pouze na poznání vědomostí a ne schopností. Takový přístup je jednostranný. K diagnostickým metodám patří pozorování, rozhovor, dotazník, analýza výsledků činnosti žáků a další.

- metody výchovně-vzdělávací umožňují vychovateli uskutečnit výchovný záměr. Mezi hlavní metody patří metody motivační, klasifikace, odměny a tresty. Zmíněné metody nelze od sebe izolovat.

- metody výzkumné jsou určeny na poznání a umožňují řešit problémy teoretické i praktické objevující se v pedagogice a výchově. Tuto metodu využívají spíše pedagogové.

Podle počtu vychovávaných dělíme metody na hromadné, skupinové či metody individualizované.

Existují další klasifikace výchovných metod. Například rozdělení podle logického postupu učitele nebo podle zdroje poznatků. (Janiš, Loudová, 2011)

Rozlišují se čtyři druhy rodičovského stylu. Ten se v průběhu času může měnit. Závisí na vnějším okolí, okamžité náladě a na vztahu k dítěti v danou chvíli.

Autoritativní styl požaduje od dětí, aby se chovaly rozumně. Jejich výkony by měly odpovídat věku a schopnostem. Rozhodnutí rodičů jsou dětem vysvětlována. Dítě vyhledává kamarády, je nezávislé a snaží se dosáhnout co nejlepšího výkonu.

Autoritářský styl očekává od dětí tvrdou práci bez vzájemné komunikace. Děti takového výchovného stylu jsou často sociálně izolované.

Shovívavý styl je k dětem vstřícný. Nevyžaduje od nich velké výkony. To může vést k tomu, že děti jsou nezralé a neovládají své impulsy.

Styl, který se příliš nezajímá o děti a nekomunikuje s nimi, se nazývá zanedbávající. Rodič je příliš zaměstnán svoji prací. Děti jsou náladové, nesoustředěné, neovládají své emoce. Rodiče se málokdy zajímají o volný čas dětí, proto může docházet k záškoláctví a požívání drog. (Fontana, 2010)

2.3 Rodinná výchova

„Z hlediska sociálně psychologického a sociologického je rodina tzv. malou a neformální skupinou, která je nejdůležitějším mediátorem kulturního vlivu“. (Kohoutek, 1998, s. 3)

Rodina bývá první skupinou, ke které má jedinec kladný vztah. Pokud chceme poznat dítě, musíme poznat i jeho rodinu a jeho rodinné prostředí. Rodina plní řadu funkcí, např.: zajišťuje výživu, oblečení, bydlení a péči o děti. Usměňuje „emocionální bilanci“ svých členů.

Matka by měla být vzorem lásky a něžnosti. Pokud se u dítěte objeví emoční problémy, často mohou souviset s pocitem nejistoty jejich matky. Otec je vzorem mužnosti, organizačních schopností a dovedností. Na vývoj dítěte má vliv stáří rodičů, jejich zaměstnání, vzdělání, pověst v okolí a spolupráce rodiny se školou. (Kohoutek, 1998)

Aby socializace dítěte v rodině proběhla úspěšně, je potřeba dle Kohoutka plnit základní podmínky:

1. Vhodné prostředí odpovídající individualitě dítěte
2. Rodiče by měli být vzorem sociálního chování
3. Přiměřený vztah mezi sourozenci
4. Přiměřené opětování lásky v rodině

5. Respektovat dítě jako samostatnou bytost

Rozlišujeme několik typů rodin, podle plnění úkolů. Rodina funkční (bez zjevných problémů), rodina problémová (má jisté problémy, ale ty se neodráží na vývoji dítěte) a rodina dysfunkční (neplní ani základní úkoly).

Vážný sociální problém můžeme najít ve výchově dítěte v neúplných rodinách. Nejzávažnější problém nastává, když v rodině chybí matka. Vztah mezi dítětem a matkou je velice intenzivní a ztráta matky do 11 let dítěte zvyšuje riziko, že se projeví duševní choroba. Pokud v rodině chybí otec, může dojít k abnormálnímu vývoji osobnosti a k poruchám chování. Důležitý kontakt je s prarodičem. Tyto vztahy mohou pomoci dítěti, které je příliš fixované na matku.

Mimořádný vliv na rozvoji osobnosti dítěte má struktura rodiny a rodinná konstelace. To je postavení dítěte uvnitř rodiny a jeho role. Role dítěte může být ovlivněna i tím, že je jiné, než rodiče očekávali. V závislosti na rodinné konstelaci vznikají různé povahové rysy.

Jedináček bývá označován jako dítě rozmazlené, je náročný, sobecký, nepřizpůsobivý kolektivu a nesamostatný. Záleží ovšem na rodině a výchově, která je zde složitější než u výchovy více dětí.

Nejstarší dítě v rodině cítí potřebu chránit mladší sourozence. Na jeho vývoj může mít vliv, že zprvu bylo jediným dítětem. Další narozený sourozenec vyvolal pocity žárlivosti a odstrčenosti. Zde velice záleží na výchově jedince, aby se předešlo nežádoucímu chování opozice, vzdoru a k rozvinutí poruch chování.

Pocit prvorozeného dítěte se nazývá Kainův komplex a projevuje se zamlklostí, zlobením a pomočováním.

Správná výchova před narozením dalšího dítěte navodí v prvorozeném dítěti pocit důležitosti.

Druhé narozené dítě má výhodu, že od narození vidí vzor v sourozenci. Rodiče jsou už zkušenější, pokud je dítě bezproblémové, nevěnují mu tolik pozornosti. Naopak největší pozornost se soustřeďuje na nejmladšího člena rodiny. (Kohoutek, 1998)

Struktura a funkce rodiny se projevuje ve vztahu k dítěti. Velikost rodiny je v současné době o něco menší, než byla v minulosti. Stabilita rodiny poklesla. Charakter

jejich vazeb se změnil. Jsou více emocionální, a proto jsou rodinné vztahy zranitelnější a roste počet neúplných rodin. (Vágnerová, Valentová, 1991)

Jůva popisuje rodinnou výchovu jako stěžejní sociální jednotku, ve které nachází jedinec jistotu a kde uspokojí své základní potřeby. Poskytuje mu prostředí pro vyplnění volného času. V rodině dochází k osvojení sociálního chování prostřednictvím podnětů a zkušeností. Utváří se jeho představy a dojmy z politiky, morálky, estetiky a postupně se přetvářejí do jeho vnímání na svět. Velký vliv má rodina v oblasti kulturní.

V rodině se probouzejí první umělecké zájmy a podpora rodiny umožní jejich vývoj. Takový vliv má rodina i v oblasti sportu. Za většinou vrcholových sportovců stojí pevná, silná a podporující rodina. (Jůva, 1999)

2.4 Pohled na dítě a jeho výchovu v historickém kontextu

Předmětem pedagogiky je výchova. S pedagogikou se můžeme setkat již na samém prahu dějin. Tento vědní obor je tudíž velmi starý. Pevné základy pedagogiky mládeže i dospělých položil Jan Amos Komenský. Dílčí obory vznikaly v průběhu devatenáctého a dvacátého století. Pedagogika jako vědní obor nemůže existovat izolovaně. Vědní obory se vzájemně prolínají, souvisejí spolu a doplňují se.

Předmětem pedagogiky je především výchova. Na výchově se však nepodílí jen výchovná složka v institucích, ale i výchova v rodině. Tato komplexnost vede k utváření jedince, aby odpovídal společenským normám. Důležitou roli při výchově jedince hraje i dědičnost. O výchově lze mluvit i v různých rovinách. A to v rovině vědecké, technické, umělecké a další. Nebo v oblasti matematické, biologické, historické a jiné.

Hlavním úkolem tohoto oboru je popsat pedagogické jevy a klasifikovat je podle stanovených kritérií. Popisují se jevy nejen současné, ale i ty minulé, neboť je důležité zkoumat výchovu i v historickém kontextu. (Jůva, 1999)

Nejvýznamnějšího postavení dosáhly v 7. - 6. století př. n. l. Sparta a Athény. V každé oblasti se zrodil rozdílný výchovný systém, avšak cíl byl stejný. A to vychovat a připravit zdravého, silného občana, který bude umět hájit stát. Řecká výchova se zaměřuje na dokonalost těla i duše.

Spartská výchova byla velmi tvrdá. Dítě patřilo státu a pro stát bylo vychovááno. Chlapce vedla výchova k tělesné zdatnosti, odvaze, schopnosti podřizovat se, skromnosti a statečnosti. Bez odmluvy splnit každý rozkaz. Rozumové vědomosti a dovednosti nebyly rozvíjeny. Mladí muži vykonávali vojenskou službu do 30 let. Teprve potom se stali plnoprávními občany.

Athénská výchova byla zcela odlišná. Snažila se o harmonický rozvoj těla i duše. Mladí muži se vzdělávali v politice, literatuře a filosofii. Velký důraz byl kladen na rétoriku. Snažili se o spojení výchovy tělesné, rozumové, mravní a estetické. Velkou úlohu sehráli v 5. století př. n. l. sofisté. Byli to učitelé řečnictví a zaměřovali se spíše na polemizování než na hlubší poznání pravdy. (Somr, 1979).

Platon charakterizuje výchovu své doby takto: „*to dělají ti, kteří mají prostředky, a prostředky mají bohatí. Jejich děti se začínají vychovávat velmi brzy a vychovávají a vzdělávají se velmi dlouho*“ (Štverák, 1983, s. 31).

První školy v Římě zvané ludi vznikaly po roce 450 př. n. l. Na těchto soukromých školách vyučovali otroci anebo vojáci. Učili čtení, psaní, počítání a memorování zákonů 12 desek, které se staly pojítkem celé římské společnosti. Jejich dodržování vedlo mladé lidi k vlastenectví.

Římané odmítali řeckou filosofii. Viděli ji jako nepraktickou a nepotřebnou. Kázeň ve škole byla stejně přísná jako u vojska. Používaly se tělesné tresty. Po punských válkách, kdy i Řecko bylo poraženo Římem, začíná pronikat řecká kultura do vyšších římských kruhů. Řecký jazyk se tak stává symbolem vzdělanosti. (Štverák, 1983)

Ve středověku žily děti život dospělých. Velmi brzy se separovaly od matky a musely se začlenit do povinností a práce dospělých. „*Deti ve stredoveku teda nemajú špecifickú detskú poziciu, nie sú zvláštnou sociálnou skupinou a prakticky sú súčasťou skupiny dospelých, aj keď s minimálnymi právami*“ (Kolláriková, 2001, s. 41).

Žák se podřizoval učiteli a tak nemohlo dojít k tvořivosti žáka. Vyučování probíhalo ve formě biflování určitých knih. Do školy chodily děti všech vrstev a tyto školy patřili výhradně církvi. Obsah vzdělání byl rozdělen podle úrovně studentů. Výchova a vzdělání urozených chlapců, to obojí směřovalo k rozvoji sedmi rytířských ctností, jako byla jízda na koni, šerm, lov, zpěv a další dovednosti.

Ve středověku vnikaly středověké univerzity, které vedly ke vzniku měst, řemesel, obchodu. První středověká univerzita vznikla ve 12. století v Itálii, Francii, Anglii.

Po rozvoji řemesel a obchodu ve 14-16 století vedlo k rozkvětu literatury, umění a rostla touha po vzdělání. Tento směr se nazýval humanismus. Humanisté hlásali teorii brát od života vše, co nám může přinést. V pedagogice se věnovala pozornost tělesné výchově, která ve středověku neexistovala.

Představitelem francouzské humanistické pedagogiky se stal Francois Rabelais. Ve svém románu „Gargantua a Pantagruel“ popisuje, jak učení scholastikové vedou královského syna Gargantuu k výchově. Tato výchova trvala několik let a vše, co ho učili, ho učili nazpaměť. Proto se v průběhu výchova změnila a stala se tak více názornou, kde se používalo pozorování, pomůcky a navštěvoval například dílny.

Představitel německé reformace Martin Luther, se snažil o to, aby se rozšířilo povinné vzdělávání mezi dětmi. Kladl důraz na vzdělávání náboženství a cizích jazyků, na význam rodiny, na hudební výchovu a učitele považoval za jádro vzdělávání.

První ucelený pedagogický systém vytvořil až Jan Amos Komenský. Jedná se o systém filosoficky propracovaný a je založen na hluboké informovanosti dosavadního pedagogického myšlení. Jeho hlavní myšlenka spočívala v tom, aby výchova byla přirozená. Má tedy vycházet z přirozenosti člověka, jeho potřeb a přání. Učitel má za cíl vést žáka k rozvoji, ne ho přetvářet.

Velkou osobností v 17. a 18. století se stal John Locke. Přišel s pojednáním, že naše duše je nepopsaná deska (tabula rasa), do které jsou v průběhu života vlivem zkušeností dělány vpisy, které utváří duši. Francouzský pedagog Jean Jacques Rousseau patří mezi významné osobnosti dějin pedagogiky. (Kohout, 2010)

Rousseau dělí vývoj člověka na čtyři období

1, První období (narození – 2 roky) – do počátku řeči: pozornost je třeba věnovat především tělesné výchově

2, Druhé období (2 – 12 let) – nezatěžovat vývoj požadavkem na rozvoj rozumu, nýbrž věnovat se rozvoji smyslů

3, Třetí období (12 – 15 let) – období rozumové výchovy

4, Čtvrté období (15 let – plnoletost) – rozvoj mravní výchovy (Kohout, 2010, s. 134)

Hlavním posláním jeho výchovy je vychovat svobodného člověka. Klade důraz na mravní výchovu. Johann Friedrich Herbart, významná osobnost první poloviny 19. století, zapříčinil rozvoj střední školy. 20. století je doba rozvoje vědy a pedagogiky. John Dewey opíral svoji teorii o pojmy, jako jsou věda a demokracie. (Kohout, 2010)

3 SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ PRÁCE VE VOLNÉM ČASE

3.1 Pedagogika volného času

Dříve, než bude v práci popsána pedagogika volného času, chtěla bych se pokusit přiblížit pojmy sociální práce a sociální pedagogika. Jedná se v určitých ohledech o podobné disciplíny, zejména pokud jde o zacílení. To může směřovat například na sociálně znevýhodněné, děti, dospívající, seniory nebo menšiny. Užité mechanismy jsou však odlišné a to v rámci metod i cílů a úkolů. Sociální pedagogika působí zejména preventivně a kompenzačně, její metody vychází spíše z oblasti pedagogiky volného času. Naproti tomu sociální práce, vzhledem ke svému vývoji, má propracovanější teorii i praxi.

Z teoretického hlediska vnímáme sociální práci spíše jako intervenci do složité sociální situace jedince, často mluvíme i o skupinách jedinců. Sociální pedagogika pracuje spíše s prostředím, které člověka obklopuje a hovoří o tom, jak jedince aktivizovat. Je nutno dodat, že výraznější teoretický základ sociální pedagogiky se teprve vytváří. Sociální pedagogové pracují v celé řadě oblastí. Většinou se jedná o profese v rámci vychovatelství, pedagogicky zaměřených činností, v oblasti sociální práce (například mediace a probace) nebo například na vybraných pozicích v represivních složkách (vězeňství). Z výše uvedeného tedy vyplývá, že sociální pedagogika a sociální práce jsou sice dvě rozdílné disciplíny, nicméně dochází u nich k prolínání. (Gulová, 2011).

Já osobně vnímám své působení v projektu Maceška jako sociálně pedagogické působení. Domnívám se tak proto, že moje práce se v praxi nezaměřuje na intervenci do jakékoliv náročné situace, ale dochází při ní k aktivizaci dětí, s kterými pracuji. Výsledkem je zlepšení jejich schopností, například v oblasti komunikace, socializace, motoriky a jiných, nikoliv k řešení sociálně náročné situace.

Volný čas existoval již v průběhu lidských dějin. Pro člověka je střídání práce a odpočinku přirozené. V preindustriální společnosti byl volný čas určený lidem, kteří nebyli zapojeni do výrobní práce. Pracující měli volného času podstatně méně. Jejich náplň volného času byla ovlivněna tradicemi a kulturou.

Křesťany ovlivňovalo v chápání volného času přikázání. Pracovat měli šest dní a v neděli odpočívat. V kulturních dějinách má činnost ducha velký význam. Od té doby

až do moderní doby byl volný čas chápán jako hodnota, která člověku umožňovala se rozvíjet a získávat vzdělání.

Řekové neschvalovali, aby se volný čas chápal jako doba nečinnosti. Proto se zaměřili na konkrétní činnosti. Na počátku staré řecké slovo scholazein znamenalo mít volnou chvíli, prázdno, ale časem se posunul do významu mít čas pro něco, věnovat se něčemu.

Další změnou prošlo podstatné jméno scholé. Znamenalo odpočinek, oddech, postupně přešlo do významu přednáška, rozhovor a konečný význam slova se ustálil na slově škola.

Po válce v 50. letech byl volný čas chápán jako čas na zotavení po práci a odpočinek před prací, kterou musí vykonat. V 60. a 70. léta se vyznačují konzumním volným časem. Čas, kdy můžeme utrácet peníze. I u nás se uplatnila koncepce konzumního trávení volného času. Lidé si své domácnosti vybavují nejmodernější technikou, které urychlí běžné činnosti. Lidé touží po rychlosti pohybu a informací. Tím se zkrátí doba potřebných činností a prodlouží se nám tak doba trvání volného času. Člověk v 80. letech tráví volný čas uvědoměle.

K podstatnému vývoji u nás došlo po pádu totalitního režimu. Objevila se celá řada nabídek na trávení volného času. S tím souvisela i rafinovaná reklama a vliv masových komunikačních prostředků. Každý člověk má svůj vlastní volný čas. Z pedagogického hlediska se má člověk ve volném čase rekreovat a nabrat síly na další povinnosti. Podle zaměstnání volíme vhodný způsob rekreace. Sedavá zaměstnání by se měla po práci věnovat sportu a naopak manuálně vyčerpány osoby mají nabrat síly u klidnějších činností. Jako je četba knížky, nápravný tělocvik a další méně náročné aktivity. Výzkumy však dokazují, že lidé na tuto rovnováhu neberou zřetel a po práci pokračují v činnostech, na které jsou zvyklí. (Spousta, 1994)

Volný čas nastává tehdy, kdy splněné povinnosti máme za sebou a máme čas sami na sebe. Jak vyplníme volný čas je svobodná volba každého z nás. Avšak volný čas dětí je třeba pedagogicky usměrňovat. Volný čas můžeme posuzovat z mnoha hledisek, jako je ekonomické, sociologické, politické, historické a neopominutelné hledisko pedagogické. Navzájem se propojují a nelze je stavět samostatně. Optimální je nalézt rovnováhu mezi povinnostmi a volným časem. Jak mohou děti a mládež trávit svůj volný čas? Mohou navštívit některé ze středisek volného času. Jedná se zde například o domy dětí a mládeže (DDM). „*Jejich posláním je naplňovat rekreační a výchovně-vzdělávací*

funkci širokou zájmovou působností. Jinou formou jsou stanice zájmových činností, které jsou specializované jen na konkrétní zájmové oblasti.“ (Pávková, 2008, s. 121).

Školní družiny jsou jedním ze zařízení, kde probíhá výchova mimo vyučování. Tento typ zařízení je převážně určen pro děti z prvního stupně základní školy. Objevují se zde funkce výchovné, zdravotní a sociální. Vzhledem k věkovému rozdílu dětí, je činnost zaměřena na uspokojení všech potřeb i těch pohybových.

Školní kluby se zaměřují na děti druhého stupně základní školy. Pracují s dětmi středního školního věku, proto poskytují dětem větší samostatnost a jejich zapojení do činností je převážně dobrovolná. Do pozadí se dostává sociální funkce a prioritní zájem školních klubů je v zájmových činnostech.

Pravidelné kroužky a příležitostné setkání pod vedením odborného pedagoga zajišťují střediska pro volný čas dětí a mládeže. Nabízejí i další činnosti jako jsou soutěže, tábory a další. Setkávají se zde děti, mládež, rodiče i ostatní zájemci.

Dětské domovy poskytují ústavní výchovu pro děti od 3 do 18 let nebo po ukončení profesní přípravy. Do této výchovy patří i vhodné trávení volného času, stejně tak, jak je tráví děti žijících v rodinách.

Základní umělecká škola nabízí zájemcům obory v oblasti hudební, výtvarné výchovy, literárně-dramatické a pohybové. Určeno pro děti, mládež a dospělé.

Do zařízení pro výchovu mimo vyučování můžeme zahrnout i spoustu dalších typů zařízení jako je jazyková škola, různá občanská sdružení, sportovní organizace a celou řadu dalších. (Pávková, 2008)

Pedagogika volného času se zabývá

- 1. obsahem, formami a prostředky edukačních aktivit pro kultivaci individuálně a společensky prospěšného trávení volného času u dětí a mládeže*
- 2. činností školských a jiných zařízení, která zabezpečují edukaci ve volném čase*
- 3. teorií a výzkumem toho, jak současná mládež tráví volný čas v podmínkách soudobého stavu společnosti (Průcha, 2000, s. 94)*

Každé dítě je jiné a proto univerzální návod, jak by měly děti trávit svůj volný čas, neexistuje. Rodič by měl být převážně pro dítě pomocníkem při vymýšlení zábavy a činností. Některé dítě tráví rád čas s kamarády, zve si je domů. Jsou i děti, které jsou

introvertní a nejraději jsou doma s matkou. Děti bychom neměli nutit k činnostem, které jsou pro ně nepřijemné. Pokud je dítě rádo doma s matkou, neměli bychom ho příliš nutit jít si hrát s kamarády. Rodič se může pokusit zapojit svoje dítě do hry nebo do hry s kamarády. Nikdy by však nemělo dojít k tvrdému a násilnému přístupu. Respektujeme individuální zvláštnosti každého dítěte a přihlížíme k nim.

Rodič by měl vždy trávení volného času svého dítěte korigovat. Pokud si dítě hraje doma, měl by mu říci, že teď si hraje hezky a naopak. Pokud mu přijde, že si hraje nevhodně, měl by dítě korigovat a usměrňovat. Často si děti hrají při zapnuté televizi. To se zdá jako nevhodné řešení. Rodiče to často vysvětlují tím, že děti se nebojí a necítí se být v místnosti samy. Televize by se měla používat jako sdělovací prostředek při sledování například dokumentů. Společné chvíle jsou přínosné pro obě strany. Pokud si dítě hraje a jedním okem sleduje televizi, nedělá ani jednu činnost na 100%. Zde může dojít i k tomu, že rodič nepohlídal všechny okolnosti a dítě zahlédlo něco nevhodného nebo třeba strašidelného. Pokud chceme dítěti zkrátit dlouhou chvíli, třeba když je nemocné, pečlivě vybereme pohádku nebo jiný vhodný pořad.

O trávení volného času by měli vědět oba rodiče a všichni by měli dodržovat stanovaná pravidla. Pokud je maminka s dítětem domluvená, že jezdí na kole po stanovené trase, je nutné to dodržovat. Jestliže chce dítě trasu změnit, mělo by přijít domů a na změně se domluvit. Funguje zde důvěra na obou stranách. Tato důvěra vychází i z předpokladu, že rodič s dítětem komunikuje a neřekne mu ne, aniž by to s dítětem rozebral a vysvětlil mu důvody. Pro děti předškolního věku je využitelná široká nabídka kroužků, jako je keramika, sportovní aktivity nebo zpívání. Opět by měla platit vzájemná domluva. (Špaňhelová, 2004)

3.2 Činnost a poslání volnočasového centra

Zřizovateli Střediska volného času (SVC) mohou být obce, školské úřady, soukromé subjekty a další. Střediska volného času mají dva hlavní typy organizací. A to domovy dětí mládeže a stanice zájmových činností.

„Střediska volného času jsou rovněž školskými zařízeními, jejich posláním je motivovat, podporovat a vést děti, žáky, studenty, mládež, ale i dospělé k rozvoji osobnosti, k získávání a rozvoji klíčových a odborných kompetencí, zejména smysluplnému využívání

volného času, a to širokou nabídkou činností v bezpečném prostředí, s profesionálním týmem pedagogů. Činnost středisek volného času se uskutečňuje ve více oblastech zájmového vzdělávání nebo se zaměřuje na konkrétní oblast zájmového vzdělávání.''(MSMT,[online].)

SVČ nabízí metodickou a odbornou pomoc. Jsou schopni zajistit popřípadě i materiální pomoc zájemcům, ale i školám a školským zařízením. Střediska volného času se snaží poskytovat své činnosti po celý školní rok. I v době svátků a prázdnin. (MSMT,[online].)

Pravidelné zájmové činnosti probíhají v různorodých útvarech. Nejprve si definujeme zájmovou činnost z pohledu Průchy a kolektivu autorů Pedagogického slovníku, jako: *„Pěstování a rozvíjení specifických sklonů, zájmů a koníčků v organizovaných skupinových formách jako součást neformálního vzdělání, v individuálních činnostech jednotlivců jako součást informálního vzdělání.“*(1995, s. 280).

Kroužek patří do menších útvarů a často bývá specificky orientovaný. Může se jednat o kroužek počítačový, pohybový i jiný.

Soubor spadá pod umělecký útvar. Zahrnuje zpěv, tanec a další. Soubor poskytuje činnost i pro veřejnou produkci.

Návštěvníci klubu se soustřeďují na film, divadlo a podobné. Aktivita zájemců je receptivní. Tedy zaměřena na vnímání. Klub, jako útvar, může fungovat i v rámci jiných organizací, které nemají za prvotní cíl zajišťovat náplň trávení volného času.

Kurz je ovlivněn dobou trvání. Bývá časově limitován. Zaměřuje se na osvojení nějaké dovednosti či vědomosti. Účastníci kurzu mohou dostat za úspěšné absolvování kurzu certifikát. Předností je, pokud obsahuje certifikát hodnotu na úrovni regionu či republiky.

Příležitostná zájmová aktivita nemusí být jen nepravidelná činnost. Nelze však hovořit o činnosti průběhové. Do příležitostných aktivit můžeme zahrnout zájezdy, exkurze a například tábory.

Hry na hřišti nebo v posilovně spadají do aktivit spontánních. Zde pedagogové působí spíše jako dozor a aktivity jsou jimi ovlivňovány nepřímo. (Janiš a kol., 2008)

Střediska volného času nabízí zájmové činnosti pro stabilní skupinu zájemců (kroužky) a podílejí se na uspořádání soutěží a různých přehlídek dětí. Pořádají dlouhodobé i krátkodobé kurzy a ostatní vzdělávací akce, tábory, programy pro školy a další činnosti. Účastní se různorodých projektů a spolupodílí se na výměnných pobytech a zprostředkovávají také stáže pracovníků.

Největší volnočasovou organizací v České Republice se stal Skaut a jeho rozsáhlé skautingové hnutí. Zaměřují se všestranný rozvoj osobnosti dětí již od 5 let a mládeže. Děje se tak na základě her, aktivit a dalších činností.

Junák sdružuje 45 tisíc dětí a mladistvých a tak se řadí mezi největší výchovné instituce v republice. *„Často je prezentován jako součást světového skautského hnutí, které vzniklo v roce 1907; jeho posláním je působit mezi dětmi, mladými lidmi i dospělými a vést je k duchovní, mravní a tělesné zdatnosti a připravenosti plnit svoje povinnosti k bližnímu, společnosti, vlasti a přátelství mezi národy.“* (Hofbauer, 2004, s. 107)

3.3 Účastníci činnosti

Střediska volného času poskytují využití volného času širokému věkovému rozmezí. A to již od malých dětí přes mládež, dospělé či seniory. Účastníci jsou dále rozděleny dle věkových kategorií na předškolní děti, děti navštěvující základní školu, středoškolská mládež, dospělí a senioři. Všechny tyto věkové kategorie si jistě vyberou v pestré nabídce volnočasových center.

Volný čas se vymezuje funkcemi odpočinku, zábavy a rozvoje osobnosti. Plnění činností realizovaných dobrovolně ve volnočasových centrech přináší pocit dělat to dobrovolně „mohu“ ale nemusím. Tento pocit nastupuje převážně u dospělých osob. Děti se učí odpovědnosti, a pokud se jednou rozhodly dělat něco dobrovolně, ve svém volném čase, měly by u toho delší dobu setrvat.

Pro nejmenší děti volnočasová centra nabízejí spoustu zábavy. Děti dochází převážně s rodiči do různých kroužků. Může se jednat o kroužek, kurz pohybový, výtvarný anebo hudební. Pevně zde působí jeden lektor, pedagog, který se podílí na obsahu činnosti. Pro maminky s dětmi jsou určeny například Kurzy pro maminky a jejich kojence, Kurz čekáme na miminko a spoustu dalších kurzů.

Dalšími klienty jsou děti a mládež, navštěvující základní školu. Dochází do centra už převážně samostatně, bez rodičů. Menší děti jsou rodiči pouze doprovázeny, ti ale

zpravidla čekají poblíž, než dítě skončí. Opět se může jednat o kurzy rukodělné, ale i pobytové akce a tábory. V tomto věku děti už vyhledávají kontakt s vrstevníky a svůj volný čas rádi tráví v partě kamarádů. Je velice důležité naučit se respektovat pravidla a hrát tak zvaně fěr. Existují i tzv. kluby. Zde se děti setkávají a hrají různé hry. Kluby jsou určeny pro děti, kteří nechtějí být členy žádného kroužku. Kluby jsou zaměřeny na rozvoj komunikačních a sociálních dovedností a nabízí podporu při řešení individuálních problémů. Kluby se snaží předcházet nežádoucím vlivům, které se mohou stát při bezcílném pobytu na ulici. Nabízí tak mládeži vhodnou alternativu.

Pro středoškolní mládež jsou v nabídce různé vzdělávací, rekreační a další činnosti. Děti ze základních a středních škol se mohou účastnit soutěží, které organizuje Sportcentrum. Další činnosti jsou zaměřeny na rozvoj kreativity v oblasti hudby, fotografie anebo filmu. Pro mladistvé, které čeká maturitní zkouška, střediska volného času nabízejí i přípravu na tuto zkoušku.

Dospělí navštěvují jazykové kurzy, taneční, kurzy zaměřené na sport, vzdělávací a spoustu dalších pestrých kurzů, přednášek a příležitostných akcí. Dospělí lidé se snaží nalézt rovnováhu mezi pracovními povinnostmi a odpočinkem. Nežádoucí jsou ty případy, kdy se jedinec upne na volný čas a práci chápe jako nutné zlo, které musí absolvovat a vydržet. Moderní doba se snaží, abychom přešli od sledování televize ke sportu samému. Bohužel v současné době je sport drahým koníčkem a proto si jej nemůže dovolit úplně každý. Vždy se ale najde jistá alternativa. Procházky po venku, běh, túry... Do volnočasových činností se stále více zapojují i senioři. Pro ty jsou připraveny například stolní hry, různé rukodělné práce a hry na procvičení paměti. Docházet mohou i do klubů pro seniory. U seniorů je velice důležitý sociální kontakt s ostatními. (Čáp,1993)

4 STŘEDISKO VOLNÉHO ČASU LUŽÁNKY

4.1 Obsah činnosti

Školské zařízení pro zájmové vzdělávání, příspěvková organizace s právní subjektivitou zřízená Jihomoravským krajem.

Lužánky jsou nejstarším střediskem volného času v celé České republice. Středisko začalo přijímat děti již od roku 1949. V současné době se zájmová činnost provádí na 11 pobočkách po celém Brně. Patří k nim i turistická základna u Brněnské přehrady a rekreační středisko v Orlických horách. Středisko se nezaměřuje pouze na děti, ale i na dospělé a seniory. (SVC Lužánky, 2012 [online].)

Středisko má k dispozici 4 další místa podpůrného systému, kde se nachází oddělení marketingu a služeb, ekonomické oddělení, údržba, sklady a další. Budovy jsou pronajaté od města a jeho městských částí. Další prostory jako dílny, klubovny, herny najdeme na každé pobočce střediska.

V roce 2010 došlo k nárůstu klientů a to okolo 3 160 účastníků SVC. Stále více chtějí dospělí lidé zaplnit svůj volný čas smysluplně, proto vznikla řada nových kroužků i pro dospělé. Stále větší oblibu si zájemci našli v příměstských táborech, kde se za velký úspěch považuje zprovoznění výdejny stravy a zavedení pedagogických intervizí. Už po několik let se SVC umísťuje v anketě „Kdo hýbe Brnem“ TOP 100 Brno, vyhlašované Magistrátem města Brna a časopisem Brno Business, mezi 100 nejvýznamnějšími firmami.

Hlavní náplní SVC je podporovat pozitivní formování osobnosti. Z toho vychází dva základní dokumenty, které zachycují činnost. Vize 2015, Školní vzdělávací program na roky 2010 – 2012 a celoroční projekty jednotlivých pracovišť na rok 2012. V roce 2012 středisko navazuje na procesy z minulých let, kde hlavním cílem byla standardizace činností v měnících se podmínkách. Dalším cílem bylo udržet vysokou kvalitu nabídky, zvýšení efektivity jednotlivých procesů. Velmi důležitá je zpětná vazba a to na všechny činnosti realizované SVC. Dalším úkolem se stala podpora vzniku metodik. Vznikne distribuční síť a řada lužáneckých metodik. (výroční zpráva 2010 [online].)

Zájmové vzdělávání poskytuje zájemcům následující činnosti:

- pravidelná výchovná, vzdělávací a zájmová činnost
- příležitostná výchovná, vzdělávací a zájmová činnost
- pobytové akce, letní činnost, příměstské tábory
- osvětová činnost, výukové programy
- odborná a vzdělávací činnost
- spontánní aktivity a soutěže, vyhlašované MŠMT ČR (výroční zpráva 2010 [online].)

Zájmová činnost realizovaná střediskem volného času Lužánky zasahuje téměř do všech oblastí. Od umění, přes společnost, přírodu, sport po techniku. V nabídce jsou také různé formy pohybového cvičení. Účastnit se jej mohou maminky s dětmi, děti a dospělí. Další velkou oblastí nabídky je výuka jazyků, kroužek historie, deskových her a příprava na přijímací zkoušky. Vedoucí, kteří mají na starosti jednotlivé kroužky, jsou interní a externí pedagogičtí pracovníci ale je třeba dodat, že se také na práci podílejí řady dobrovolníků. Výroční zpráva 2011 předkládá informace o počtu účastníků v jednotlivých pobočkách. Ve školním roce 2011-2012 středisko LVČ evidovalo 10081 účastníků a 732 kroužků.

Tabulka 1: Počet kroužků a účastníků na pobočkách

POBOČKA	KROUŽKŮ	ÚČASTNÍKŮ
Lidická	235	3106
Lesná	131	2009
Lány	12	969
Labyrint	29	271
Lávka	22	171
Lata	77	1193
Linka	33	362
Lyska	17	176
Legato	32	537
Louka	59	855
Liška	12	100
Celkem 2011/2012	732	10081

4.2 Charakteristika projektu Maceška

Maceška je od roku 2010 provozována jako doplňková činnost střediska volného času Lužánky.

Funguje jako dopolední program pro děti od 2 let bez přítomnosti rodičů. Maximální doba provozu je 4 hodiny. Projekt má vypracovány své standardy, školní vzdělávací program podle platného RVP, jelikož je SVC školským zařízením, podléhá proto i provoz Macešky přísným hygienickým předpisům. Dále má projekt svůj provozní řád, měsíční témata činností, jednotný způsob přihlašování, vlastní webové stránky.

Svoji činnost Maceška zahajuje nejpozději koncem října a končí v průběhu června. Na některých pracovištích probíhá Maceška i v době prázdnin.

Program Maceška vychází z projektu Zdravá školka a Začít spolu. Hlavní cíl je připravit děti na přechod do Mateřské školky. Program se zaměřuje na nižší patra Maslowovy hierarchie. Definoval je do 5 kategorií v roce 1954 následovně. Na nejnižším stupni jsou to potřeby fyziologické. To znamená potřeba jídla, vzduchu, kyslíku a další. Na druhé příčce jsou to potřeby jistoty a bezpečí. Následuje potřeba sociální, uznání a seberealizace. Ta stojí na vrcholu hierarchie. (Armstrong, 2007)

Děti mají prostor na odpočinek (po svačince, po procházce). Děti pracují podle vlastního tempa a každá činnost je jim dovolena dokončit. Tety Macešky hlídají pravidelný pitný režim. Kdykoli během dne, programu, se mohou děti napít. Dle vlastní potřeby děti chodí na WC či menší děti na nočníky. S dětmi pracujeme dle individuálních zvláštností a potřeb. Děti dodržují pravidla v Macešce a mluvíme s nimi v pozitivě. Program, který si teta Maceška nachystá, dětem nenutí, ale nabízí.

Vzniku Macešky předcházelo hlídání dětí na různých pracovištích. Toto hlídání nefungovalo pravidelně. Jednalo se spíše o potřeby rodičů, kteří bydleli v blízkosti pracoviště. V roce 2006 se jednotlivé subjekty rozhodly pro název Maceška. Měly stejný název, ale lišily se v programu a v dalších činnostech. Maceška byla zapojena do projektu ESF (Evropský sociální fond).

Projekt „Pozitivně zpátky do práce“ byl zaměřen na vzdělávání rodičů, kteří byli na rodičovské dovolené. V nabídce byly kurzy počítačové a jazykové. V rámci projektu bylo možné umístit svoje dítě zdarma do miniškolky Maceška. Do projektu ESF bylo

zapojeno pět poboček. Ostatní fungovaly samostatně bez návaznosti na nějaký kurz. V současné době je v provozu 11 poboček. (ŠVP PV miniškolky Maceška [online])

Velkou roli zde hraje vhodný výběr zařízení, do kterého rodiče svoje dítě přihlásí. Řada institucí pořádá dny otevřených dveří, kde se rodiče mohou na cokoli zeptat a správně tak zvolit vhodný typ zařízení. Mohou se rozhodovat na základě hned několika faktorů. Prvním z nich je otevřená komunikace s učitelkami, lektorkami a dalšími pracovníky. Mnohokrát nerozhoduje věk, ale spíše vlohy pro dané povolání. Dalším rozhodujícím faktorem je vstřícný kolektiv ke změnám. To se týká i vedení. Rodiče uvítají i fakt, že lektor je vždy s dětmi ve třídě. Nemusí nic vyřizovat a odbíhat od dětí.

Ve výchovně vzdělávacím procesu by měl vždy platit jistý řád. Střídá se řízená činnost a čas na hraní a odpočinek. Nesmí se však zapomínat na individualitu dítěte. (Špaňhelová, 2004)

Středisko volného času Lužánky poskytuje řady kroužků i pro předškolní děti. A k čemu dětem pomáhá předškolní výchova? Naučí je žít a chovat se podle pravidel, která se nepatrně mohou lišit od těch v rodinách. Například v Macešce se vždy musí před jídlem umýt v ruce. Ale některé rodiny toto pravidlo ne vždy dodržují. Děti, které se setkávají s vrstevníky, lépe kooperují s dětmi a s kolektivem. Učí se respektovat druhého, půjčovat si hračky a velice důležité je umět říct svůj názor. Respektu se učí i k jiné osobě, která má děti nestarosti. Tu přebírá teta Maceška při ranním příchodu. Děti se jí ptají, zda něco smí nebo ta. Učí se žít s jinou autoritou.

Odpoutání se od rodiny je další významný krok. Učí se být nějakou dobu bez rodičů, ale je třeba je i učit a ubezpečit, že si pro něj opět přijdou. Děti ještě nerozumí pojmu čas. Ale vědí, že jakmile se přijde z procházky, přijdou rodiče. Tato skutečnost vyvolává v dětech pocit jistoty. Děti si v předškolním zařízení zvykají na jinou autoritu, než jsou rodiče či blízká rodina. (Špaňhelová, 2004)

4.3 Výchovně vzdělávací cíle projektu Maceška

Výchovný cíl je jedna z primárních pedagogických kategorií. Pokud chceme poznat a porozumět výchovné koncepci, musíme především prozkoumat výchovné cíle. Výchovný cíl spadá do kategorie historické. Ta se mění s epochou, státem, národem, kulturou a jejím pojetím. I dnes jsou odlišnosti mezi jednotlivými pedagogickými koncepcemi. (Jůva, 1999)

Cílem výchovy by se měla stát idea o změně vychovávaného jedince, vytyčených výsledky, kterých má být ve výchově dosaženo. Výchovný cíl lze nahradit i termínem pedagogický cíl. S tímto pojmem se pojí i obsah výchovy. Je to soubor vědomostí, dovedností a návyků, které si má člověk osvojit. Při osvojování učiva, se člověk může měnit.

Někteří teoretikové upevnili význam slova obsah jako jeden z dílčích cílů. Obvykle se však obsah vysvětluje jako samostatný pojem. Větší část teoretiků a praktiků se domnívá, že záměr výchovy je nezbytné stanovit. Cíl výchovy je základní pedagogická kategorie (Vorlíček, 2000)

Pokud hovoříme o rámcových cílech, tedy o cílech v podobě záměrů, jedná se o tyto:

- 1. Rozvíjení dítěte, jeho poznávání a učení, zdravého sebevědomí a sebejistoty*
- 2. Vedení dítěte k samostatnosti* (děti se za pomoci lektorek učí základním hygienickým návykům, jako je například mytí rukou. Společně se také učí správně stolovat a uklidit po sobě místo.)
- 3. Rozvíjení motorických dovedností* (u dětí se rozvíjí jemná i hrubá motorika. Jemná motorika se procvičuje a rozvíjí nejen v řízené činnosti, kde hry a aktivity jsou zaměřeny právě na rozvoj jemné motoriky ale také ve výtvarných činnostech. K procvičování hrubé motoriky dochází při pohybových hrách. Jako je rozcvičení celého těla nebo při ukazovacích básničkách, kde se učí koordinaci celého těla.)
- 4. Rozvíjení sociálních dovedností* (sociální dovednosti přispívají také rozvíjet tolik důležitou sebedůvěru dětí ve vlastní možnosti, podporují sebepoznávání a sebekontrolu, pobízejí děti ke spolupráci a k rozvíjení odpovědnosti za sebe sama i sociální klima, ve kterém se pohybují.)
- 5. Vedení dítěte k pozitivnímu postoji k okolí* (zdali si děti osvojí prosociální postoje a chování, můžeme tak dojít k názoru, že z nich vyrostou charakterní lidi.)

6. *Rozvíjení slovní zásoby a řeči* (ta se rozvíjí během celého programu. Na začátku dne probíhá rozprava mezi dětmi a lektorkami na koberci v kroužku, většinou na dané téma, které navazuje na celý program. Následuje krátké přivítání s kašpárkem.)

7. *Vytvářet vstřícné, estetické, podnětné, hygienicky nezávadné prostředí*

8. *Rozvíjení pozitivních vztahů mezi dětmi* (dětem se často připomíná, že v Macešce jsou všichni kamarádi, kteří se k sobě hezky chovají a kteří si pomáhají)

9. *Rozvíjení vztahů, důvěry, úcty, empatie a spolupráce mezi všemi lidmi* (RVP PV miniškolky Maceška, 2011, [online] s.11)

Další cíle v podobně výstupů jsou klíčové kompetence. Jedná se o souhrn vědomostí, dovedností, postojů, které jsou důležité pro další rozvoj dítěte.

„Již v předškolním věku dítěte mohou být vytvářeny základy klíčových kompetencí, sice elementární, avšak důležité a významné nejen z hlediska přípravy dítěte pro započetí systematického vzdělávání, ale zároveň pro jeho další životní etapy i celoživotní učení.“ (RVP PV, 2004, [online] s. 12)

Kompetence učení – dítě pozoruje, zkoumá a objevuje nové věci. Klade otázky a hledá na ně odpovědi, má touhu poznávat. Aktivně používá všechny smysly, učí se pochytit rytmus a melodii.

Kompetence k řešení problémů – dítě si dovede poradit s problémy, na které stačí. Postupuje cestou pokusu omylu a nebojí se v nouzi požádat o pomoc dospělého.

Kompetence komunikativní – dítě průběžně rozšiřuje svoji slovní zásobu a zapojuje se do rozhovoru.

Kompetence sociální a personální – dítě chápe, že nese odpovědnost za svoje jednání. Osvojuje si základní návyky slušného chování a bez problému se adaptuje na změny.

Kompetence osobnosti – dítě si uvědomuje svoji roli ve společnosti. Poznává lidské tělo a chrání a pečuje o své zdraví. (ŠVP PV miniškolky Maceška 2011[online])

4.4 Popis používaných metod, forem a prostředků práce

Jedna se o metodu vysvětlování a přesvědčování, které jsou spojeny s ukázáním vyžádané činnosti. Dalšími metodami jsou povzbuzení a nápodoba.

Jedná se o metody slovní. Ty tvoří základní skupinu tradičních výukových metod. Metoda slovní lze uplatňovat samostatně či ji používat jako doplněk. Slovo a řeč jsou neodmyslitelným doplňkem každého lidského poznání. (Maňák, 1995)

Program probíhá prostřednictvím těchto výchovně vzdělávacích metod:

- pohybová cvičení a cvičení zaměřena na jejich zdraví
- hry zaměřené na komunikaci
- kooperativní hry
- výtvarná výchova (základní techniky)
- hudební výchova (zpívání dětských písní s využitím Orfeových nástrojů)
- dramatická výchova (učení básniček)
- rozumová výchova (povídání si na aktuální téma)
- výchova ke zdraví (ŠVP PV miniškolky Maceška 2011[online])

V průběhu denního programu jsou zařazeny tyto formy vzdělávání:

- řízená činnost
- spontánní činnost

Podle potřeb dětí se tyto dvě základní formy střídají. Všechny pobočky mají určený denní program, ve kterém se obě činnosti střídají. Při příchodu do Macešky mají děti čas na to, aby si samy či s kamarády pohrály. Znovu si připomenou hračky, které týden neviděly a při řízené činnosti neodvádí jejich pozornost. Už si s nimi pohrály, a proto se mohou věnovat jednu hodinu společnému programu. Lektorky však děti do ničeho nenutí, jen je pobízejí.

Problém nastává tehdy, pokud rodiče ráno přijdou pozdě. Děti si tak nestihnou dostatečně pohrát a ke společnému programu nejsou naladěny. Lektorky v takovém případě vysvětlí dítěti, že si stačí pohrát po společném programu anebo po svačince.

Výchovně vzdělávací program vychází z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. Primárním prostředkem při realizaci denního programu se stává hra.

Tento výchovný prostředek hraje rozhodovací úlohu v předškolním věku. Pomocí hry si děti osvojují mravní a estetickou složku. Rozvíjí si své schopnosti, dovednosti a zájmy. (Jůva, 1999)

Hry jsou součástí dne každého předškolního dítěte a kladou požadavky na rozmanité psychické procesy, stavy a vlastnosti. Proto i v Macešce je věnována pozornost právě hrám. Lektorky s dětmi cvičí koordinaci celého těla při pohybových aktivitách a rozvíjí tak hrubou motoriku. V oblibě jsou u dětí překážkové dráhy. Lektorky do prostoru rozmístí skluzavku, prolézací tunel a další pomůcky, které mají lektorky dispozici. Vše s ohledem na bezpečnost a náročnost dětí.

Další hry jsou zaměřené na poznávání a učení se něčemu novému. Například hry určené k poznávání barev. Tyto hry jsou realizované zábavnou formou. Lektorky s dětmi sbírají barevné kytičky na louku. Na koberec se rozprostře zelená louka a děti sbírají po jednotlivé barvě kytičky (balónky) a kladou je na společnou louku. Tato hra je vhodná i pro dvouleté děti, jelikož se mohou podívat na ostatní kamarády, jak daná barvička vypadá. S dětmi pak přirovnávají barvičku k nějaké věci. Červené jablíčko, zelená tráva nebo modré nebe. Lektorky dále mohou navázat v programu a společně si zazpívají písničku travička zelená.

Paměť cvičí při opakování básniček a říkanek. Každý měsíc mají lektorky jednu stěžejní básničku, kterou si často připomínají a snaží se ji naučit. Vždy podléhá měsíčnímu tématu.

Básničky a nejrůznější říkanky jsou vhodným prostředkem pro rozvoj řečových dovedností, jelikož podobně jako pohádky obsahují děj, který je však zkrácen na minimum. Děti se prostřednictvím sluchu učí rozpoznávat slova. Básnička je dobrým prostředkem pro komunikaci a navázání kontaktu s dospělým. (Pospíšilová, 2007)

Básničky mohou být doplněny i pohybovým ukázáním. Některé jsou k tomu přímo určeny. Děti rády někoho napodobují či si hrají na někoho jiného. Tyto básničky jsou u dětí velice oblíbené a dobře si je zapamatují. Hned na začátku dne je zařazena básnička u přivítání dětmi s kašpárkem. Na tuto činnost se děti velice těší a lektorkám tak usnadňují práci při uklízení hraček. Děti motivují slovy, že kašpárek se s dětmi přivítá, až budou všechny hračky uklizené. Kašpárek následně děti pochválí.

4.5 Standardy

V roce 2008 proběhla standardizace projektu. Do té doby byly mezi pobočkami značné rozdíly. Prostřednictvím metody brainstormingu se stanovilo, co vše mají mít pobočky společné. Vždy však budou pochopitelně na jednotlivých pobočkách určité rozdíly, ať už kvůli různým prostorům anebo zaměření či osobnosti jednotlivých lektorek.

Provoz maximálně 4 hodiny denně

Z toho tři hodiny je řízená činnost a hodina má spíše hlídací charakter. Jedná se o půl hodinu ráno, kdy děti přicházejí do Macešky a rozhlízejí se po hračkách a kamarádech. Druhá půl hodina volné činnosti následuje po příchodu z procházky, kdy si rodiče vyzvedávají svoje děti. V rámci nadstandardu lze dobu prodloužit na 5 hodin.

Provoz 4 či 5 hodin denně je adekvátní k věku a schopnostem dětí. Na pobočce Maceška v Bílovicích nad Svitavou se zkouší zavádět provoz na 5 hodin denně. Jedná se o tzv. nadstandard a rodiče připlácí 50kč. Jedná se o půl hodinu ráno a druhou půl hodinu odpoledne. V tuto dobu je v miniškolce jedna lektorka. Rodiče tuto službu zatím moc nevyužívají. Někteří rodiče vozí své starší děti do školy v Bílovicích či v přilehlém okolí. Proto pozdější čas příchodu do Macešky v 8:30h. je pro rodiče více vyhovující.

Počet dětí ve skupině je maximálně 15 dětí

Počet dětí je stanoven tak, aby co nejlépe mohla probíhat přímá interakce mezi lektorkou a dítětem.

Tento menší počet dětí ze strany lektorek i rodičů je vnímáno velmi pozitivně. Lektorky tak mají čas věnovat se každému dítěti. Jelikož Macešku navštěvují i děti dvouleté, je počet lektorek na menší počet dětí žádoucí.

Nad 5 dětí ve skupině dvě lektorky

Pokud se stane, že daný den přijde jen 5 dětí, účastní se jen jedna lektorka. Je to z ekonomického hlediska. Zaplacení dvou lektorek při tak malém počtu dětí není finančně možný. Pokud je více jak 5 dětí, výchova se uskutečňuje vždy se dvěma lektorkami.

Věk dětí minimálně 2 roky a starší

Aby děti zvládaly program a bylo to pro ně přínosné je stanoveno, že Macešku děti mladší dvou let nemohou navštěvovat. Pro tyto malé děti je vhodnější spíše hlídání a péče o jeho rozvoj, než řízená činnost, o kterou se Maceška snaží a o niž usiluje. Do Macešky tak nastupují děti od dvou let a jejich přijetí není limitováno nošením plen. I když práci lektorek to komplikuje. Pokud se tak sejde více dětí, které stále nosí pleny, musí si vyhradit více času na přebalení všech dětí. Většinou jedna lektorka přebaluje a druhá jde s dětmi na záchod. S rodiči pak lektorky konzultují případné odstranění plen. To se daří při delším pobytu v Macešce. Kdy se děti plně sžily s prostředím a s lektorkami. Kdy už si samy řeknou o potřebu a nejsou plně zabrané do prozkoumání prostředí.

Kvalifikace lektora

Alespoň jedna z lektorek má pedagogické středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. Na pobočce v Bílovicích nad Svitavou mají tři lektorky ze čtyř pedagogické vzdělání. Proto je splněna podmínka, aby alespoň jedna měla kvalifikaci pro práci s dětmi.

Cena stanovena na 200 Kč

Rodiče platí 200kč za 4 hodiny pobytu v Macešce. Mohou si kupovat jednotlivé vstupy anebo permanentku po 5 až 8 vstupech. Většinou využívají permanentku na 5 vstupů. V případě, že se řádně omluví, vstup jim nepropadá. Omluvit by se rodiče měly nejpozději do předchozího dne do 6h. večer. Na pobočce s názvem Liška, kterou jsem blíže analyzovala, mají s omlouváním rodičů velký problém. Často jsou jim pravidla omlouvání připomínána ústní formou či formou emailů. Bohužel se často stává, že se omluví velice pozdě. To je ráno daného dne anebo vůbec. Zde nastává problém dvou lektorek na pobočce. Pokud přijde méně jak 6 dětí, jedna lektorka musí odejít. (ŠVP PV miniškolky Maceška [online])

4.6 Jiná zařízení poskytující služby podobné projektu Maceška

Centrum volného času Praha 9

Centrum volného času Praha 9 svoji činnost zahájila roku 2004. Hlavní náplní je organizace soutěží a ostatních činností pro děti a mládež. Zaměřili se na nabídku volnočasových aktivit pro tamější obyvatele Prahy - Prosek v úmyslu poskytnout jim tak smysluplné využití volného času.

Nabízí miniškolku pro rodiče s dětmi od dvou a půl do 5 let. Svoji práci prezentují jako doplněk rodinné péče s připraveným programem pro děti. Maximální kapacita je 12 dětí a činnost probíhá od 8 do 12 hodin.

Nabízejí nejrůznější aktivity jak pro děti a mládež, tak i pro dospělé. Ti si mohou vybrat z pohybových kroužků, hudebních kroužků a výuky anglického jazyka.

Děti mohou navštěvovat miniškolku, rytmické a pohybové kroužky, kroužek Montessori. Spolupracují s hudební školou Yamaha, která se zaměřuje již na děti od 18 měsíců. (CVČ, Praha9, [online])

Centrum volného času Bilbo

V roce 1999 vzniklo občanské sdružení CVČ Bilbo. Jejich motto zní „kdo si hraje, nezlobí“. Jejich záměrem se proto stala dostupnost nabízených aktivit každému.

Centrum se zaměřuje na činnosti, které probíhají pravidelně po celý rok. Jako jsou nejrůznější akce, projekty a tábory. Pro děti centrum zajišťuje například kroužek kresby, keramiky, tance, práce na počítači a další.

Z důvodu absence míst v mateřských školách otevřeli hlídací centrum. Tento typ zařízení navštěvují děti předškolního věku od tří let. Děti zde dochází od 8-14 hodin. Jedná se o krátkodobé i dlouhodobé hlídání s připraveným programem. O děti se starají odborní pedagogové a maximální kapacita je deset dětí.

Dospělí a senioři mohou využívat kromě rekvalifikačních kurzů také volnočasové aktivity. (CVČ, Bilbo, [online])

Středisko volného času Klíč

Středisko volného času je příspěvkovou organizací ve Frýdku-Místku a poskytuje služby ve formě kroužků pro děti, mládež a dospělé. Kroužky a kurzy zaměřené na cizí jazyky, cvičení, balet, dějiny umění, grafiku, hudební školičku. V nabídce je více jak 80 kroužků určených pro děti a dospělé ve věku od 2-99 let.

Pro děti od jednoho roku do tří let je v nabídce miniškolka. Lekce jsou koncipovány pro rodiče s dětmi na 2 hodiny denně. Každá taková lekce je zaměřena na jedno konkrétní téma, doplněné říkankami, písničkami a tanečky. Do lekcí se zařazují složky hudební a výtvarné výchovy. Určitá část lekce je ponechána volné zábavě. Děti si tak mohou libovolně pohrát v herně.

(SVČ, Klíč, [online])

Středisko volného času Včelín

SVČ Včelín je příspěvková organizace zřízená městem. Město Bystřice pod Hostýnem dalo středisku k dispozici prostory vily Včelín. Město tak má zázemí pro kvalitní práci všech věkových kategorií. Poskytují zde trávení volného času po celý rok, bez ohledu na svátky a víkendy. Činnost je určena jak pro zájemce o pravidelné programy tak i pro širokou veřejnost. Aktivity probíhají ve třech základních formách. První z nich jsou pravidelná setkávání (kroužky, kurzy), dále příležitostné setkávání (výlety, exkurze, soutěže). Poslední forma je prazdninová. Jak již napovídá samotný název, jedná se o organizovanou činnost v době školních prázdnin. Nejčastěji v podobě příměstských táborů.

I zde se nachází pestrá nabídka nejrůznějších kurzů od nejmenších dětí od dvou let po dospělé. V nabídce pro předškolní děti se nachází Včelínková školička. Ta je určena pro děti od dvou let. Děti jsou zde od 9-11 hodin bez rodičů. Školička se věnuje cvičení, tvoření a rozvíjení jemné motoriky. (SVČ, Včelín, [online])

Všechny zmíněné instituce nabízejí širokou škálu kroužků již pro děti od jednoho roku až po aktivity pro seniory. Jedná se pouze o nahlédnutí do jiných institucí, neboť je na trhu celá řada středisek, center mateřských, rodinných center a dalších. Všechna tato zařízení poskytují péči pro předškolní děti.

Jelikož je práce zaměřena na popsání projektu Maceška, chtěla jsem se podívat i na jiná centra, kde nabízejí miniškolku nebo hlídání dětí. Centrum volného času Praha 9 a Centrum volného času Bilbo, poskytuje svoji činnost pro děti starší dvou a půl let. Centrum Bilbo od tří let. Oproti Macešce je posunuta dolní hranice o půl roku. To se jeví podle mě jako pozitivní posun při práci s tak malými dětmi. Děti jsou již vyzrálejší na pobyt bez rodičů a u většiny dětí již v tomto věku jistě vymizela nutnost užívat pleny. Menší počet ve skupině je oproti Macešce pro lektory jistě příjemný. Středisko volného času Klíč nabízí odlišný typ hlídání dětí. Jedná se o pouhé dvě hodiny denně. Děti jsou zde ale s rodiči a přihlásit se mohou děti již od jednoho roku. Proto zde nemůžeme hovořit o klasické miniškolce. Jedná se spíše o trávení volného času pod vedením zkušeného lektora ve spolupráci s rodiči. Nicméně význačný prvek socializace je zde bezesporu obsažen.

Středisko volného času Včelín umožňuje péči o děti od dvou let ale opět na omezenější dobu pobytu a to dvě hodiny.

Ne všechny střediska a centra jsou schopna poskytnout péči o děti v podobné míře jako v mateřských školách. Já osobně bych rozhodně na tomto místě vyzdvihla projekt Maceška, který jako jediný projekt má vypracované standardy a školní vzdělávací program. Jak jsem zjistila ze zdrojů popisujících jiná zařízení podobná Macešce, tak ne vše, co se vydává za alternativu k mateřské škole, poskytuje stejnou kvalitu péče jako Maceška. Například miniškolky, kde jsou děti pouze dvě hodiny nemohou dle mě dosahovat požadovaných výsledků, protože doba která je na aktivity vyčleněna je příliš krátká. Také bych si troufla říct, že pokud se programu účastní rodiče, jedná se ve své podstatě o jinou aktivitu, než je naším cílem v Macešce.

Z výše uvedeného, tedy podle mě vyplývá, že rodiče dítěte musí prokázat při výběru vhodného zařízení značný přehled. Konečnému výběru musí odpovídat i požadavky, které kladou na vývoj dítěte, stejně jako výchovné cíle, které si u dítěte přejí dosáhnout. Je zřejmé, že při výběru zařízení, kde dítě bude trávit 2 hodiny denně a to ještě nepravidelně, nelze dosahovat zásadních pokroků ani změn. Nemyslím si, že z hlediska socializace, by v tomto případě nedocházelo k posunu. Nicméně docházku do miniškolky nebo klasické mateřské školy takovému zařízení nemůže dle mého názoru nahradit. Stejně tak i miniškolka v celé řadě aspektů nenahradí klasickou mateřskou školu, ačkoliv některé z nich, jako například projekt Maceška se o to více či méně úspěšně snaží. Rodiče si tedy musí již od počátku uvědomit, co od daného zařízení očekávají, stejně jako to, co očekávají od svého

dítěte. Při bližším prozkoumání si troufnu říci, že jsem dospěla k přesvědčení, že projekt Maceška ob stojí v konkurenci zařízení určených pro předškolní děti a poskytne i kvalitní služby a péči.

Na předškolní vzdělávání realizované ať už v mateřské škole či v jiné instituci by dítě mělo být připraveno. Už batolata přijímají podněty a lidi ve svém okolí. Učí se je respektovat a poslouchat. Pro rodiče je velice důležité, aby našly instituci, která plně vyhovuje jejich požadavkům a přání. To umožní dobrý průběh začlenění do kolektivu. To je však někdy velmi složitý proces, jelikož rodiče si vybírají instituce nejblíže k jejich domovům. (Špaňhelová, 2004)

5 PROJEKT MACEŠKA NA POBOČCE BÍLOVICE NAD SVITAVOU

5.1 Pobočka Liška

Projekt Maceška na pobočce s názvem Liška v Bílovicích nad Svitavou byl zahájen 8. března 2010.

Maceška probíhá v prostorách obchodního domu, kde je k dispozici velká místnost, šatny a sociální zařízení. Provoz je standardní pro všechny macešky a to od 8:30 do 12:30 hod., celý týden mimo čtvrtek. Zavřeno je v období všech typů prázdnin a ve dnech pracovního volna.

Místnosti nejsou vyhrazeny jenom pro Macešku. Odpoledne zde probíhají různé kurzy jako cvičení pro děti a dospělé, deskové hry a další kroužky, které poskytuje volnočasové centrum Lužánky. Proto hračky a ostatní pomůcky jsou uklizeny v šatnách. Aby vznikl prostor a bezpečné prostředí pro další aktivity.

Lektorky přicházejí ráno o něco dříve než děti, aby místnost plně připravily. Musí přinést uklizené hračky, rozmotat hrací koberec a zajistit další pomůcky. Tety si připravují pomůcky na celý program. Dokončují přípravu na výtvarnou činnost a podle potřeby uklidí. Odpoledne se vše vrací do původního stavu.

Tety Macešky si stanovily desatero pravidel, které se snaží vždy dodržovat.

1. Maceška je pozitivní

Maceška usiluje o příjemné prostředí. Macešku navštěvují děti, které ještě nikdy nebyly mimo rodinu a také bez rodičů. Proto se tety Macešky musí pokusit tento fakt pochopit a vytvářet kolem sebe příjemnou atmosféru.

2. Maceška je nad věci

Vztahy s rodiči nejsou vždy jednoduché. Proto se problémy v Macešce řeší s chladnou hlavou a tety macešky by se neměly nechat znervóznit před rodiči, kteří nejsou seznámeni s problémem.

3. Maceška umí vyhodnotit situaci

Maceška má svá pravidla, řád a režim, kterými se zaměstnanci řídí. Všechny aktivity, které Maceška poskytuje, dětem nabízí, nikoli vnucuje. Maceška je kolektivním zařízením, ale každé dítě je individualita.

4. Maceška si umí hrát

Ne všechny děti si umí hrát samy. Proto při samostatné hře nestačí děti jen kontrolovat a dohlížet. Je třeba předkládat jim možnosti hry a věnovat se jim i při volné hře.

5. Maceška je tvůrčí

Pro děti je důležitější proces než samostatný výsledek. Děti mají větší zážitek z mazání barev na papíře než z pěkného obrázku.

6. Maceška zná míru

- všeho moc škodí
- nároky musí být přiměřené věku a schopnostem dítěte
- je třeba dopřát dětem čas

Macešku navštěvují děti různých schopností, dovedností a potřeb. Nelze proto předpokládat, že budou zvládat všechny úkony na stejné úrovni.

7. Maceška motivuje k samostatnosti

Děti motivujeme k samostatnosti. Neděláme za ně jejich práci a úkoly. Děti samy zvládnout prostříit si svačinu, umýt si ruce a obout si boty. Oceníme je při úspěchu a povzbudíme při neúspěchu.

8. Maceška je důsledná

Teta Maceška je autorita. Ona určuje pravidla a vyžaduje jejich plnění a dodržování. Děti tak vede k dodržování pravidel. Autoritou i partnerem je Maceška i vůči rodičům. Tety by neměly mít ostych rodiče požádat o vhodnější oblečení, podepsané věci, upozornit je na pozdní příchody. Rodič by tohle upozornění neměl brát jako výtku ale jako konstruktivní dialog.

9. Maceška chválí

Každé dítě by mělo být pochváleno a motivováno k další činnosti. Maceška má na paměti, že i snaha se cení, pochvala je mocnější než pokárání a na všem se dá najít i něco pozitivního.

10. Maceška je zodpovědná

Bezpečnost dětí je na prvním místě. Je důležitější než bohatý program či atraktivní výtvarná činnost. Tety za děti přebírají plnou zodpovědnost. O dětech proto musí mít neustálý přehled. Kde všechny děti jsou a co dělají. Dbá se na hygienu, pořádek, vhodné oblečení a bezpečné prostředí pro všechny činnosti. Maceška vždy pracuje naplno. I Tety macešky musí dodržovat zodpovědný přístup k sobě samým.

S pravidly se při výkonu své práce ztotožňuji a plně s nimi souhlasím. Dodržování všech zmíněných 10 pravidel je velice důležité. Jedině tak dojde k pozitivní a bezpečné práci.

Pravidlo číslo 5. Maceška je tvůrčí – výtvarná činnost je u dětí oblíbená. Rády něco vytváří a ještě raději ukazují výtvarci rodičům. U výtvarné činnosti se dokáží zklidnit a zastavit se i děti živější. Zde má pracovat jejich fantazie a jejich tvůrčí duch. Samotná činnost ať už výtvarná nebo například pohybová by měla být přiměřená k jejich věku. Starším dětem můžeme dát nůžky na vystřihnutí a mladším dětem jenom pastelky.

Aby nás děti vnímaly jako autoritu, musíme dbát na dodržování pravidla číslo 8. Maceška je důsledná. S dětmi na začátku roku vytvoříme pravidla a pověsíme je na viditelné místo. Pravidla se striktně dodržují a pravidelně si je připomínáme. Tato metoda se nám velice osvědčila. Za pár měsíců je děti znají nazpaměť a přeřikávají je dětem, které se do Macešky přidaly během roku.

V důslednosti nesmíme polevit. Děti jsou chytré a vycítí, že vůle lektorek není pevná a tzv. děti zkouší, co lektorky dovolí. To se nám často stává. Po nějaké době docházení do Macešky děti pokouší, co mohou a co ne. Je třeba vymezit pevné hranice.

5.2 Kdo zařízení využívá

Maceška je určena pro děti od dvou do pěti let. Na rodičích je rozhodnutí, zda je jejich dítě připraveno na pobyt v takovém zařízení. Často do ní přichází děti právě okolo dvou let. U tohoto věku je obtížné odhadnout, zda dítě pobyt vydrží a zda je dostatečně vyzrálé. Někdy se stane, že po poradě s rodiči dítě odhlásí a přijdou třeba po prázdninách nebo až uznají rodiče za vhodné. Většinou ale problém lektorky nemají a děti si postupně zvykají na nové prostředí, kamarády, na krátké odloučení od rodiny a samozřejmě i na novou autoritu.

Maceška je koncipována tak, aby do ní děti docházely alespoň jednou týdně. Některé děti přicházejí častěji. Záleží na situaci a na důvodu využívání Macešky. Většinou jsou to maminky na mateřské dovolené s mladším dítětem a to starší dochází do Macešky. Ale najdou se i takoví, kteří se nedostali do školky a Macešku berou jako náhradu a jako pomoc při vyplnění toho času, kdy jsou rodiče v práci. Takové děti pak vyzvedávají babičky, tety a ostatní příslušníci rodiny. V současné době do Macešky dochází 15 dětí. Jejich počet na rozdíl od minulého školního roku výrazně klesl. V roce 2012 bylo na konci školního roku v červnu 45 dětí.

Zeptala jsem se lektorek, zda znají důvody takového poklesu počtu dětí. Lektorka A mi odpověděla na tuto otázku následovně. *Ano, tento rok Macešku navštěvuje velice málo dětí. Školka tady v Bílovicích přijala hodně našich dětí, které tak s námi nemohou pokračovat v dalším školním roce. Je nám líto, že po roce práce s dětmi nám odešly do mateřské školy. Ale chápeme potřeby rodičů i dětí.*

Lektorka B *„Já si myslím, že je malá informovanost a propagace o projektu Maceška. Bydlím v Bílovicích a setkám se i s lidmi, kteří vůbec netuší, že tu něco takového je a funguje.*”

Lektorka C *„K poklesu dětí došlo zejména proto, že tady v Bílovicích roste konkurence. Vím alespoň o dvou možnostech, kde děti hlídají. Jedná se o hlídání doma, převážně na domečku. Děti tak mají k dispozici zahradu. To je naše velké mínus. Bohužel nemáme zde ani zahradu a ani hřiště. Chodíme tak na procházky do okolí. Využíváme společná hřiště, ale rodiče jistě uvítají, že jsou děti v domácím prostředí. Na druhou stranu se u nás děti učí společně chodit na procházky. Pilujeme přecházení přes přechod. To se*

však netýká děti dvouletých, ty jsou na to ještě moc malé. A dalším důvodem, proč rodiče dávají děti do těchto zařízení je možnost obědů a přespaní.''

Z odpovědí vyplývá, že k poklesu dětí v Macešce dochází kvůli malé propagaci projektu v okolí a částečně i proto, že mateřská škola v Bílovicích přijala velké množství dětí, které Macešku navštěvovaly. Další lektorka mluví o velké konkurenci v okolí. Která má výhodu před Maceškou v podobě zahrady v místě hlídání a zajištění obědů pro děti.

5.3 Důvody využívání Macešky

Macešku navštěvují děti v rozmezí od 2 do 5 let. Většinou dochází děti mladší okolo 3 let. Důvody rodičů jsou různé. Detailnější důvody jsou popsány v kapitole 6, kde jsou rozhovory s rodiči na tuto otázku.

Lektorky Macešky vnímají miniškolku jako dobrý začátek pro snadný nástup do mateřské školy. Pozvolná adaptace v miniškolce, pomáhá dětem osvojit si základní návyky, dovednosti ale i pravidla.

Lektorka A si myslí *„Rodiče rádi využijí i krátkodobé péče, aby měly možnost vyřídit si záležitosti, které potřebují a odpočinout si. Socializace dítěte je pro rodiče taky velmi důležitá. Pro sociální rozvoj dítěte a začlenění se do kolektivu. Rodiče se nemusí složitě zapisovat, stačí k nám poprvé dojít a vše vyřídíme na místě. Většinou k nám dochází děti z přilehlého okolí a tak i 4 hodiny, které u nás dítě stráví je pro ně přínosné a užitečné.*''

Lektorka B mi na otázku důvody docházení do miniškolky Maceška odpověděla následovně. *„Myslím, že rodiče využívají naše služby pro děti z několika důvodů. Prvním z nich je, aby jejich dítě bylo v kolektivu ostatních dětí. Jsou to děti většinou tříleté, proto je docházení jednou až dvakrát týdně dostačující. Dalším důvodem je odlehčení mamince na mateřské dovolené. Většinou mají maminky ještě jedno menší dítě.*''

Lektorka C sdělila důvody podobné, jako předchozí lektorky. *„Macešku navštěvují převážně děti dvouleté a tříleté. Proto jsou 4 hodiny strávené v miniškolce adekvátní k jejich věku. Snažíme se informovat veřejnost i rodiče o tom, že v Macešce dochází i k výchovně-vzdělávacímu procesu. Nejsme pouze hlídací koutek či hlídací zařízení. Proti tomu se snažíme bojovat. Proto za hlavní důvod docházení do Macešky shledávám socializaci dítěte''.*

Každý rodič zná své dítě nejlépe. Podle toho se chová při první návštěvě Macešky. Každé dítě potřebuje jiný přístup. Někdo dává přednost tomu, aby dítě jednalo samostatně. Někteří se zapojují do programu a vysvětlují dítěti, co vše se dělá. Občas se stane, že některé dítě při příchodu pláče. Rozhodnutí je pak na rodičích, jestli plačící dítě zůstane. Funguje domluva, že pokud dítě pláče více jak 15 minut, tak se rodičům volá a ti si pro ně přijdou. Většina rodičů je z Bílovic nad Svitavou anebo z přilehlých vesnic. Taková situace se v Macešce stala asi pětkrát. Lektorky jsou zkušené a většinou děti utiší.

S lektorkami se lze domluvit i na pozvolné adaptaci dítěte. Některé děti rezolutně pobyt v Macešce odmítají a pobyt chápou spíše za trest, protože zlobily a jsou tam odloženy. S těmito dětmi je adaptace opravdu pozvolného a dlouhodobějšího charakteru. Dítě přijde s rodičem a společně si chvíli pohrají v novém prostředí a s novými dětmi. Takové kratší setkání se opakuje. Dítě se sžije s prostředím a nepřijde mu všechno tak neznámé. Zkrátka poznalo děti a lektorky, se kterými tam bude chvíli bez rodičů. Lektorky se setkaly i se situací, kdy maminka říkala dítěti, že pokud bude zlobit, půjde do školky. Řešení této situace je velice složité. Holčičce byly dva roky a pobyt v Macešce vnímala opravdu jako trest za špatné chování. Plakala a pokaždé musela holčička odejít domů. Lektorky se s maminkou domluvily o odklad. Za pár měsíců zkusí pobyt v miniškolce opakovat.

5.4 Jak to v Macešce funguje – denní program

Na všech pobočkách je denní program stejný. Mohou se však objevit drobné odchylky v rámci poboček i jednotlivých dnů. Velký důraz se klade na individuální potřeby dítěte. Může se stát, že se někdy program zkrátí anebo prodlouží anebo se změní činnost. Vše se přizpůsobuje aktuálnímu naladění dětí.

8,30 – 9, 15 příchod dětí a individuální hra

Lektorky docházejí do macešky kolem 8h. aby stihly nachystat prostor a pomůcky. V rychlosti si shrnou program a ukážou si, co si doma stihly na víc připravit. Často na výtvarnou činnost potřebují i jiné věci než jsou v Macešce k dispozici. Proto si ráno ukážou, co doma nebo venku sehnaly. Poté přicházejí první děti. Nálada je veselá a všichni se na sebe těší. Děti si uklidí za pomoci rodičů své věci a jdou si hrát. Jedná se o volnou

hru. Lektorky respektují jejich pozvolnou adaptaci. Do jejich her nevstupují. Nechají je pohrát si s připravenými hračky.

9,15 – 10,00 řízená výchovně-vzdělávací činnost

Program začíná krátkou rozpravou v kroužku na koberci. Přivítá je kašpárek a společně si řeknou úvodní básničku.

„Ahoj, ahoj, pěkný den,
dneska zlobit nebudem,
do Macešky přijdeme,
hrát si tady budeme!“

Dětem se krátce nastíní, co dnes budou dělat a co si hezkého vyrobí. Popovídáme si o dnešním tématu. Pro lepší představu jsou připravené obrázky. Podle toho, jak jsou děti naladěné, se do této části zařazují písničky s hudebními nástroji. Nástroje si děti vybírají sami a po písničce si je vystřídají. Důraz je kladen na opakování písniček a básniček, aby si je děti postupně osvojily. Po této klidné části navazuje část pohybová. Vše podléhá dennímu tématu. Pokud je denní téma zimní sporty, lektorka s dětmi cvičí, jak se lyžuje, sáňkuje, bruslí apod. Vše je doprovázeno básničkami a říkankami. V oblíbenosti jsou ukazovací básničky. Cvičení musíme uzpůsobit tak, aby je zvládli i ty nejmenší děti a aby si procvičili celé tělo.

10,00 – 10,15 svačina

Před jídlem si společně nachystáme stolky a polštářky na sezení. Svačinky mají děti připravené na stolečku v hrací místnosti. Stoleček je dostupný pro všechny děti, aby se v průběhu dne mohly kdykoli napít. Po nachystání stolečků jdou společně do koupelny a osvojují si základní hygienické návyky a jsou vedeny k samostatnosti. Děti čekají na židličkách v šatně. Společně si pak zopakují básničku zaměřenou právě na hygienu.

Poté si jdou pro svoje svačinky a usazují se na místa. U jídla se dodržuje klid. Po jídle si děti uklidí své místo a může si jít hrát. Nesmí však běhat a rušit ostatní děti při jídle.

10,15 – 11,00 výtvarná činnost

V této řízené činnosti se děti seznamují s různými technikami a materiály. Složitost je odvozena od věku dětí. Lektorky mají k dispozici řadu materiálů a pomůcek. Děti pracují podle svého tempa. Pokud se stane, že některé dítě nechce pracovat, tak ho lektorky nenutí. Jen ho pobízejí, aby si hezký výrobek pro rodiče a sebe udělal. Činnost prokládáme povídáním, básničkami a písničkami na dané téma. Po dokončení výtvarné práce se uklízí. Podle času zařazujeme krátkou pohádku.

11,00 – 12,00 pobyt venku

Při oblékání jsou děti opět vedeny k samostatnosti. Uplatňuje se zde soutěživost a hravost zkoušet nové věci. Na procházku se chodí do blízkého okolí. Děti se učí nové věci i venku. Krmí ptáčky, staví sněhuláky, sáňkují. V blízkosti je řeka Svitava, kde lektorka pouští společně vyrobenou papírovou lodičku anebo se vynáší Morana. Na jaře a v létě si děti rádi kreslí křídou na chodníku, chodí se na pískoviště nebo se jdou děti podívat na vláčky na nádraží. Procházka se ruší jen při velkém mrazu a dešti.

12,00 – 12,30 příchod rodičů a odchod domů

Rodiče si děti vyzvedávají většinou kolem 12,30h. Děti si vyzvednou z herny, kde probíhá volná hra jako na začátku dne. (ŠVP PV miniškolky Maceška [online])

5.5 Příprava lektorek

Na rozdíl od jiných forem předškolní výchovy zde pracují na menší počet dětí dvě lektorky. To je pro děti velice přínosné. Menší počet dětí ve skupině nabízí možnost většího důrazu na individualitu dítěte a tím i lepší rozvoj jejich specifických rozvojových možností.

Lektorka A. *„Taký se jim určitě víc věnujeme, než v klasických školkách. Když chodil můj syn do školky, tak tam měly děti řízené edukativní činnosti tak půl hodiny denně ale v Macešce ta interakce lektor dítě je mnohem intenzivnější“.*

Lektorka B „*Určitě je to dobré z důvodu, že jsou tam malé děti. Ty potřebují zabavit a když nějaké dítě pláče jedna lektorka uklidňuje, druhá se věnuje dětem. Také při vycházkách, je určitě dobré u tak malých dětí (dvouletých), aby byly dvě lektorky.*”

Lektorka C „*Program je koncipován pro děti již od dvou let. Pokud se nám sejde více těchto malých dětí, je přímo žádoucí, aby lektorky byly dvě. Dvouleté děti potřebují pomoci skoro se vším. Ještě se neumí obléci, najíst a vykonat základní hygienu.*”

V Macešce probíhá výchovně-vzdělávací program. Na jednotlivé dny se lektorky připravují samostatně. V programu se tak lektorky střídají a mohou načerpat inspiraci od své kolegyně. Některé lektorky připravují program společně. Lektorky si přípravu písemně zaznamenávají a třídí do rámcové přípravy. Vždy se drží aktuálního měsíce a zohledňuje roční období. Každá nová lektorka musela projít zaučením. Nejprve sleduje práci kolegyň a během toho sbírala zkušenosti. Každá lektorka vnáší do své práce něco jiného. Lektorky vyrábí a připravují na každý měsíc tématickou nástěnku. Slouží jako informace pro rodiče. Dozví se, o čem si lektorky budou s dětmi povídat, co se dozví a naučí nového. Na nástěnce je i hlavní básnička měsíce, aby si ji rodiče mohly s dětmi připomínat.

Lektorka A „*Na program se připravuji podle počtu dětí, pokud chodí stejné děti do Macešky každý den, tak se připravuji denně, tak 2 hodiny. Jinak před každou maceškou cca 2 hodiny.*”

Lektorka B „*Připravuji se celý týden. Sbírám materiály a vymyslím, jak by se s nimi dalo pracovat. Ale návrh programu mi trvá přibližně hodinu. Složitější je příprava materiálů a podkladů. Jako jsou obrázky a přírodní materiály, se kterými se snažíme nejvíce pracovat. Někdy přírodní pomůcky na vyrábění sbírají samy děti na procházce*”

Lektorka C „*Na program se připravuji kolem hodiny před každou Maceškou. Mám spoustu nasbíraných materiálů, dětských časopisů a podkladů, které jsem nasbírala z doby, kdy jsem pracovala v mateřské škole. Proto pro mě není těžké sestavit program. Musím ho však přizpůsobit pro menší děti, které k nám dochází. Většina zmiňovaných podkladů je určena pro děti od tří let.*”

Několikrát do roka se konají porady všech lektorek a vedoucí pobočky. Na programu jsou organizační podmínky, úklid hraček, materiální zázemí a vše co je nutné

se všemi probrat. Tyto porady mají i funkci supervize. Každý může přijít s něčím, s čím si neví rady a společně problém vyřešit. Lektorky na pobočce si vytvořily tématický plán na celý školní rok. Ten jim umožní snadnější orientaci v probíraných tématech.

Na pobočce v Bílovicích nad Svitavou pracují kromě mě ještě další 3 lektorky. 2 z nich mají pedagogické vzdělání. Proto je splněna podmínka, že alespoň jedna má kvalifikaci pedagoga v minimální verzi podle zákona o pedagogických pracovnících. Dvě z nich pracovaly v mateřské škole a mají bohaté zkušenosti, ze kterých čerpají i ostatní kolegyně. Zeptala jsem se lektorek na otázku - Proč jste si vybrala práci lektorky v Macešce?

Lektorka A *„Práci v Macešce jsem si vybrala proto, že pobočka je v místě mého bydliště. Jsem stále na mateřské a mám 4 děti. Proto ještě nemohu nastoupit do práce a pracovat na plný úvazek. Maceška je tak vhodným řešením jak pro mě, tak pro moji rodinu. Do Macešky se mnou chodí moje nejmladší dcera a tak trávíme čas společně.“*

Lektorka B *„Z důvodu místa bydliště. Vyhovuje mi krátká pracovní doba a mám ráda děti. Mám ještě jednu práci, proto pár hodin v Macešce mi maximálně vyhovuje, abych vše skloubila. Také finanční odměna v Macešce je příjemná.“*

Lektorka C *„Bydlím v Bílovicích a tak mě zaujala nabídka lektorky v Macešce. Mám pedagogické vzdělání a práce s dětmi mě baví. Do budoucna bych se ale raději zaměřila na děti starší.“*

Tři lektorky bydlí v Bílovicích nad Svitavou. Blízkost pobočky se tak stala hlavním důvodem pro práci v Macešce.

6 ROZHOVORY S RODIČI

6.1 Výběr respondentů a jejich počet

Cílem diplomové práce by měla být mimo jiné analýza projektu Maceška na pobočce v Bílovicích nad Svitavou. Proto jsem oslovila rodiče na této pobočce a poprosila je o rozhovory, které napomohou k dosažení cílů.

Rozhovorů se zúčastnilo všech 15 rodičů, jejichž děti do Macešky dochází. Ve všech případech se jednalo o ženy ve věku 25-38 let. Jelikož právě ty, nejčastěji doprovází děti do Macešky. Rozhovory rodičů probíhaly v měsíci prosinec a leden. Výzkumný vzorek se od prvotního plánování zmenšil. Jak jsem uvedla v kapitole Kdo navštěvuje Macešku. Avšak doba shromažďování rozhovorů se prodloužila. V zimních měsících jsou děti často nemocné, a proto jsem čekala, až se uzdraví a budu moci s rodiči provést rozhovor. Otázky k rozhovoru jsem měla jasně stanovené. Dále jsem si předem stanovila cíle, zkoumaný vzorek a připravila prostředí. Konaly se v přilehlé šatně, kde bylo klidné prostředí. Zaměřila jsem se na výběr otázek a časový plán jednoho rozhovoru, abych rodičům mohla sdělit, jak dlouho rozhovor potrvá. Jeden rozhovor trval okolo 15 minut. Odpovědi jsem si po souhlasu dotazovaných nahrávala na magnetofon. Plně jsem se tak mohla soustředit na jejich odpovědi a klást dodatečné otázky.

Na začátku rozhovoru jsem vysvětlila záměr a odstranila tak obavy rodičů s uveřejněním jejich jména a odpovědí. Úvodní část trvala dvě, tři minuty. Většina rozhovorů probíhala hned při odevzdání dítěte do miniškoly v dopoledních hodinách.

6.2 Výzkumné metody a výzkumné otázky

V rámci kvalitativního výzkumného šetření byly ke zpracování diplomové práce použity tyto výzkumné techniky a metody. Polostrukturované rozhovory s lektorkami projektu, polostrukturované rozhovory s maminkami, vlastní pozorování a analýza firemních dokumentů.

Metoda rozhovoru je založena na komunikaci a interakci mezi výzkumníkem a respondentem. Proto je velice důležité připravit věrohodné a příjemné prostředí,

ve kterém se respondent bude dobře cítit a bude schopen odpovídat na otázky. Místnost by měla být oddělena od ostatních lidí i od okolního dění. Polostrukturované rozhovory poskytují alternativy otázek a odpovědi s dodatečným vysvětlením respondenta. (Čábalová, 2011)

Někteří autoři používají místo slova rozhovor interview. V překladu jde o interpersonální kontakt, který se uskutečňuje tváří v tvář. Rozhovor je výzkumná metoda, která zachycuje fakta a proniká do postojů a názorů respondentů. Rozhovor se používá tehdy, zda je přímý kontakt vhodnější a odpovědi tak budou pravdivé a dostačující. Rozhovor je vhodný zařadit i pro osoby, které mají problémy psaným slovem. Může se jednat o malé děti, seniory a osoby s nedostatečnou gramotností a podobně. (Gavora, 1996)

Kvalitativní výzkum se používá ke zkoumání jevů, kdy nedochází ke kvantifikaci dat, ale o podrobnou analýzu. O kvalitativním výzkumu nemůžeme hovořit jako o lehčí formě výzkumu. Při kvalitativním výzkumu musí badatel více proniknout do problému, orientovat se ve zkoumané oblasti a uvědomit si, že sběr dat zabere poměrně hodně času. Kvalitativní výzkum nemá na začátku rozepsaný projekt. Je pouze rámcový a ten se v průběhu výzkumu upřesňuje a formuluje, jelikož situace a lidé se zkoumají v přirozeném prostředí, které se může měnit. (Skutil a kol., 2011)

„Kvalitativní výzkum používá induktivní formy vědeckých metod, hloubkové studium jednotlivých případů, nejrůznější formy rozhovorů a kvalitativní pozorování. Cílem je získat popis zvláštnosti případů, generovat hypotézy a rozvíjet teorie o fenoménech světa“ (Hendl, 2005, s. 63)

V teoretické části jsem popsala činnost volnočasového centra a projekt Maceška v Bílovicích nad Svitavou. V této části práce jsem se zaměřila na výzkumnou otázku, kterou jsem formulovala následovně: Proč a za jakým účelem navštěvují děti tento typ zařízení?

Otázky použité ve výzkumu:

Z jakého důvodu dítě/děti navštěvují tento typ zařízení?

Co od toho očekáváte?

Vidíte nějaké pokroky, změny u dítěte?

Cílem výzkumného šetření je popsání zařízení, které se podílí na výchově a vzdělávání dětí od 2 do 5 let. Detailnější prostudování takového zařízení by mělo sloužit i rodičům, kteří se rozhodují, zda své dítě do tohoto typu zařízení přihlásit.

Dílčí cíle práce se zaměří:

- na popsání řízení činnosti během dne v projektu Maceška
- na zmapování konkrétních aktivit sociálně pedagogické práce s dětmi ve volnočasovém centru
- na výsledky žáka v průběhu jednoho roku, který navštěvuje volnočasové centrum
- součástí práce bude návrh vlastní aktivity sociálně pedagogické práce

Jak jsem se zmínila již v úvodu, jeden z dílčích cílů práce, bohužel, nemohl být naplněn. Z důsledků prudce rostoucí konkurence v blízkém okolí odešlo z miniškolky v průběhu roku několik dětí. Proto jsem nemohla sledovat a zaznamenávat výsledky dítěte během jednoho roku.

6.3 Vyhodnocení a interpretace výsledků

Odpovědi rodičů jsou rozděleny do několika kategorií. Na otázku, z jakého důvodu navštěvuje jejich dítě Macešku, mi bylo odpovězeno následovně.

Z jakého důvodu dítě/děti navštěvují tento typ zařízení?

Potřeba mít chvíli volného času bez dětí

Rodič 1 „*Dcera navštěvuje Macešku zejména proto, že v době, kdy je toto zařízení k dispozici, potřebuju velice často vyřídit nejrůznější záležitosti, například zajít na úřady, na poštu, ale i na nákup nebo s mladším synem k lékaři. Navíc si myslím, že jí to pomůže lépe se připravit na nástup do školky, který ji čeká příští rok.*”

Rodič 2 „*Můj syn začal navštěvovat Macešku hlavně kvůli tomu, že jsem si ho nemohla brát s sebou například na pracovní schůzky nebo na úřady, což jsou pro mě záležitosti,*

kteřé jsem nucena řešit několikrát týdně, vzhledem k tomu, že manželovi pomáhám při podnikání, takže příležitostné hlídání nebylo dostačující. ''

Rodič 3 *„Naše malá navštívuje Macešku zejména proto, že možnost, aby mi ji někdo pohlídal, alespoň těch pár hodin týdně mi přijde velice vhod, alespoň si můžu vyřídít všechno, co potřebuji. ''*

Rodič 4 *„Syn chodí do Macešky, abych mohla alespoň během těch pár hodin, co je Maceška otevřená udělat nejnmutnější domácí práce a úkoly a neměla jsem při tom u sebe neustále obě své děti. Náš mladší má teprve rok a půl a proto pro mě není problém uložit ho a pustit se do práce, kterou potřebuji udělat, starší má ale už čtyři a je mnohem neposednější. ''*

Rodič 5 *„Využíváme Macešku příležitostně, průměrně tak jednou, maximálně dvakrát během týdne. Potřebovala jsem hlídání, protože z pracovních důvodů musím někdy nakrátko zajet do Brna vyřídít nějaké papírování a Maceška je z tohoto ohledu pro mě ideálním řešením. ''*

Rodič 6 *„Ještě nechodí do školky, ale už mají zájem o to, dělat něco společně s ostatními dětmi. Zároveň potřebuji mít trochu času po sebe, využívám Macešku jako hlídací službu. ''*

Socializace dítěte

Rodič 7 *„Můj syn navštívuje Macešku z důvodu lepšího přizpůsobení se prostředí, kde je více dětí a musí poslouchat učitelku. Navíc v době, kdy Maceška nabízí své služby, mám možnost využít tento čas, kdy je o syna postaráno ke svojí práci. ''*

Rodič 8 *„Zkusila jsem svého syna dát do macešky nikoliv z důvodů časových, ale pouze z důvodu socializace, jelikož můj syn je prozatím jedináček a obávám se jeho reakce na kolektiv dětí a na jeho reakci na nástup do mateřské školy. Syn totiž špatně reaguje například na pískovišti nebo na hřišti nebo i jinde na společnost jiných dětí. ''*

Rodič 9 *„Náš syn navštívuje Macešku z důvodu socializace. Jsou mu čtyři roky a vzhledem k tomu, že já i můj partner jsme velice časově vytíženi, nemáme na něj tolik času. Vloni jsme využívali hlídání, které nám u nás doma zabezpečovala studentka pedagogické fakulty. Jak*

se ale ukázalo, syn potřebuje mnohem více kontakt s dětmi, takže jsem se rozhodli pro řešení, že v době fungování Macešky bude navštěvovat toto zařízení a hlídání doma necháváme na odpolední nebo večerní hodiny.’’

Rodič 10 *„Našeho Aleška jsme dali do Macešky proto, že příští rok půjde do mateřské školky a chceme, aby si začal pomalu zvykat na režim, s jakým se tam setká i na skupinky dětí a to, že s nimi musí vycházet a poslouchat i někoho jiného než jsme my doma.’’*

Rodič 11 *„Dcera navštěvuje macešku, aby si zvykla na pobyt mezi dětmi, doma jí ho totiž nejsme schopni nijak nahradit, protože náš syn je o pět let starší a kontakt s vrstevníky je podle mě něco jiného. Doufáme, že nás to připraví na vstup do školky.’’*

Rodič 12 *„Syn je jedináček a proto jsme se s manželem rozhodli, že bude asi nejlepší, aby se začal připravovat na vstup do mateřské školky již touto formou, protože jinak by hrozilo, že by s jinými dětmi přišel do kontaktu jen minimálně a školka by pro něj mohla být spíše traumatickou zkušeností.’’*

Rodinné důvody

Rodič 13 *„Aničku dávám do Macešky příležitostně, jedná se zhruba o jeden den v týdnu, někdy ale častěji. Mám totiž nemocnou matku, o kterou se musím starat. Pokud tedy musím strávit nějaký čas u ní, tak dávám malou do Macešky.’’*

Částečná náhrada za mateřskou školu

Rodič 14 *„Dceru nám do školky zatím nevzali, z kapacitních důvodů dostaly přednost starší děti. Oba dva s manželem musíme přes den do práce. Během minulého roku nám v podstatě permanentně hlídala babička, nicméně vzhledem k jejímu věku a jejímu zdraví už nechceme, aby se o malou musela starat opravdu celé dny a proto jsme se rozhodli využít nabídky služeb Macešky.’’*

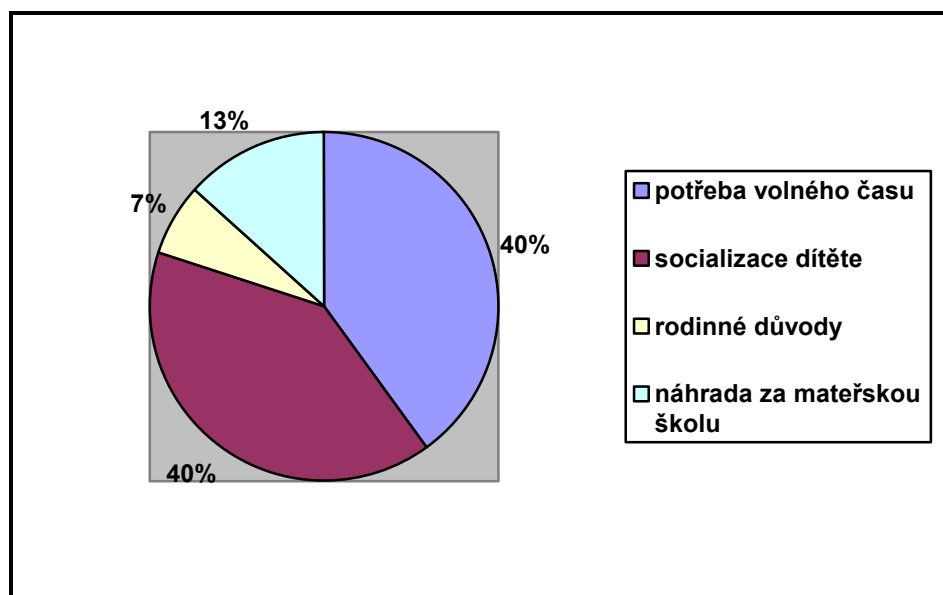
Rodič 15 *„Do školky nás zatím nevzali a tak musím využít Macešku, která je navíc nejbliže. Za druhé předpokládám, že vzhledem k naší situaci bude muset dcera v budoucnu trávit hodně času ve školce, škole a školní družině a tak si myslím, že pro ni je nezbytné, aby si co nejdříve na to, že tráví čas v kolektivu dětí beze mě zvykla.’’*

Analýza odpovědí:

Analýza předkládá informace o tom, že častým důvodem se stala skutečnost, že rodiče potřebují mít chvíli volného času bez dětí 40% a potřebu socializace dítěte 40%. Volný čas potřebují rodiče na to, aby zařídili nejrůznější záležitosti, uklidili anebo chvílku pracovali. Dalším důvodem se stala socializace dítěte a akceptování jiné autority, která je v procentech vyjádřena též 40%. Jeden z dotazovaných rodičů potřebuje čas na opatrování a péči o svého rodiče. Tuto odpověď jsem zařadila do rodinných důvodů. Maceška pomáhá i jako částečná náhrada za mateřskou školu, do které děti nebyly přijaty 13%. A posledním důvodem se stala a adaptace na jistý režim a řád 7%. Ten má usnadnit budoucí nástup do mateřské školy.

Analýza výpovědi lektorek je založena na několika důvodech. Prvním z nich je socializace dítěte v kolektivu dětí. Dále jsou to důvody, týkající se odpočinku a volného času k vyřízení nejrůznějších záležitostí.

Graf 1: Důvody docházení do miniškoly Maceška

Co od toho očekáváte?

Rozvoj komunikace a socializace dítěte

Rodič 1 „*Zejména tedy proto, že bude o mou dceru dobře postaráno, že se zdokonalí v komunikaci a to jak s dospělými tak zejména s dětmi a přispěje to k jejímu psychickému vývoji.*”

Rodič 2 „*Syn měl problém s komunikací s dětmi a nepříliš dobře s dětmi vycházel, neuměl si s nimi hrát ani komunikovat, takže pro mě je očekávání od počátku zejména to, že bude o syna postaráno a že se naučí fungovat v kolektivu dětí.*”

Rodič 3 „*Tak zejména si myslím, že se tam o ni dobře postarají a nemusím se tudíž o ni bát. Očekávám od toho, že si tam pohraje a seznámí se s dalšími dětmi. Není to moje hlavní očekávání, protože naše malá s tím nemá problémy, ale myslím, že kontakt s dětmi ji pomůže rozvinout sociální citění.*”

Rodič 4 „*Očekávám tedy zejména socializaci mého syna a zlepšení jeho zvládnutí sociální interakce. Očekávám samozřejmě i to, že mu to pomůže při přechodu do mateřské školy.*”

Rodič 5 „*Očekávám, že se moje děti rozkoukají v menším kolektivu, než je ve školce.*”

Rodič 6 „*Tak zejména to, že si na ostatní děti zvykne a nebude se jich bát. Takže naše prvotní očekávání spočívalo v socializaci dcery.*”

Rodič 7 „*Nejdříve jsem očekávala pouze pohlídání a snad i zabavení syna na pár hodin denně. Později mě příjemně překvapily změny, které jsem u syna zpozorovala. Do macešky jsem začala dávat dítě za účelem zařazení do kolektivu.*”

Rodič 8 „*Jak jsem již řekla, očekáváme zejména to, že si syn zvykne v kolektivu, že se naučí komunikovat s ostatními dětmi, a že se naučí trochu samostatně fungovat i mimo domácí prostředí.*”

Rodič 9 „Očekávám zejména to, že o syna bude dobře postaráno, navíc doufám, že tento kontakt s dětmi mu v budoucnu jenom prospěje, až půjde do mateřské školy.“

Rodič 10 „Doufám, že se naučí vycházet s dětmi, že bude schopný normálně fungovat v rámci kolektivu a že se naučí komunikovat i s jinými dospělými.“

Rodič 11 „Mé očekávání jsou poměrně jednoduché. Čekám, že se tam o ni postarají a že si tam alespoň udělá nějaké návyky při kontaktu s dětmi, proto jsme se rozhodli upřednostnit toto řešení v podobě Macešky před soukromým hlídáním doma.“

Rodič 12 „No tak očekáváme hlavně to, že si zvykne na to, že někde musí strávit pár hodin během dne beze mě a že se naučí jak se chovat v kolektivu dětí, to jsou pro nás hlavní priority. O hlídání jako takové nám nejde, jde nám pouze o to, aby si zvykl na daný režim.“

Rodič 13 „Hlavně to, že o moji malou se nebudu muset bát a budu vědět, že na ni někdo dává pozor. Samozřejmě je tady i ten prvek, že si pohraje s jinými dětmi, než které běžně vidá a že si zkusí i něco nového, například výtvarné tvoření atd.“

Rodič 14 „Tak zejména nám jde o to, abychom to do Macešky neměli daleko a abychom věděli, že dcera bude v pořádku. Macešku máme velice blízko, o dceru se tam vždy dobře postarají a strach o ni nemáme, vychovatelky jsou na děti na základě našich zkušeností příjemné. Taky jsme si říkali, že to bude pro naši malou změna, když se od babičky dostane do kolektivu dětí, určitě by jí to mohlo prospět.“

Rodič 15 „Čekám hlavně to, že si dcera zvykne na děti, že se naučí samostatně fungovat, že si zvykne na kolektiv a samozřejmě očekávám, že tam na ni dají dobrý pozor.“

Analýza odpovědí:

V této části rozhovorů nelze odpovědi rozřadit do jednotlivých kategorií. Rodiče odpovídali velice podobně a to, že očekávají rozvoj komunikace a socializace dítěte. Také předpokládají plnou péči o děti. Především se mají zdokonalit v oblasti komunikace s vrstevníky a naučit se kooperovat s ostatními.

Vidíte nějaké pokroky, změny u dítěte?

Pokrok v komunikaci a socializaci

Rodič 1 *„Určitě ano, dcera měla před začátkem navštěvování macešky problémy při kontaktu s jinými dětmi, byla velice bázlivá až plachá o kontaktu s cizími dospělými ani nemluvě. Poté co začala navštěvovat Macešku se tento stav začal sice pomalu a postupně, ale přece jenom zlepšovat. Navíc jsem odpozorovala, že se zlepšila její jemná motorika, zřejmě proto, že v Macešce si často vyrábí nejrůznější předměty, které mi pak hrdě nosí domů a vystavuje je.“*

Rodič 2 *„Ano vidím, zejména v komunikaci s dětmi mé sestry. Už si s nimi dokáže hrát delší dobu a vcelku bezproblémově s nimi vychází. Tohoto stavu se nám podařilo dosáhnout až poté, co začal navštěvovat Macešku, předtím byl jeho vztah k ostatním dětem problémový.“*

Rodič 3 *„Konkrétně bych zmínila to, že se dokáže bez problému bavit i s jinými dětmi než s těmi, které dobře zná, což pro nás v minulosti byl vcelku problém.“*

Rodič 4 *„Ano, pokroky jsou poměrně zřetelné. Syn je při komunikaci s ostatními dětmi, ale i dospělými, smělejší než předtím. Další změnou k lepšímu je to, že se již téměř nebojí zůstat mezi dětmi bez mého dohledu, což byl náš stabilní problém, protože můj syn rozhodně nepatřil mezi průbojně děti. Další výhodou jeho navštěvování Macešky je to, že si zde syn našel kamaráda, se kterým se i s jeho maminkou příležitostně stýkáme a děti si spolu mohou pohrát.“*

Dítě lépe snáší odloučení od rodiny

Rodič 5 *„Ze začátku jsem musela pro děti několikrát přijít nazpět, protože nebyly schopné samy v Macešce zůstat, ale nyní již vydrží až do konce, doufám, že budou i nadále dělat pokroky.“*

Rodič 6 *„Syn je vcelku dobře adaptabilní, takže změna byla pouze v tom, že zpočátku nechtěl zůstat sám v cizím prostředí, protože dříve nám chodila hlídat domů paní ze sousedství, kdežto nyní si již zvykl a nemá s tím problém.“*

Rodič 7 „*Pokroky vidím v tom, že ze začátku se mu opravdu nikam nechtělo a bylo vidět, že ho trávení času v Macešce není příjemné, jak však začal Macešku navštěvovat častěji, zvykl si a momentálně s tím nemáme žádný problém.*”

Rozvoj jemné motoriky

Rodič 8 „*No změny tady určitě jsou, i když máme stále ještě problémy s tím, že syn by opravdu raději byl doma s babičkou. Ten moment, kdy ho tam nechám já nebo manžel a odejdeme je pro něho těžký a stále se s ním ještě vypořádáváme. Ale naučil se v Macešce hezky kreslit a celkově jeho zručnost se zlepšuje, nejspíš proto, že v Macešce často vyrábí různé výrobky.*”

Žádné znatelné změny

Rodič 9 „*K určitým mírným změnám dochází, nicméně systémově si myslím, že situace se nemění, syn sice nemá problém v kontaktu s dětmi, ale stále mu vadí odluka, kterou ale vzhledem k časovým dispozicím Macešky nelze nijak změnit nebo upravit.*”

Rodič 10 „*No, pokroky sice děláme, ale velice pomalu. Domnívám se, že dlouhodobé domácí hlídání a nedostatek kontaktu s jinými dětmi mu moc neprospělo a proto si teď poměrně těžko zvyká. Čili pomalé pokroky děláme, úměrně s tím, jak si zvyká. S dětmi problémy nemáme, spíše nám dělá problém první hodinka po tom, co v Macešce zůstane, pak už si v klidu hraje, jak jsme byli informováni.*”

Rodič 11 „*Nic zásadního nepozoruji, naše dcera se v kolektivu cítí poměrně dobře a s docházkou do Macešky nemá problémy. Byla jsem překvapena, že ani ze začátku žádný problém nebyl, například s tím, že musí zůstat v Macešce sama mimo domácí prostředí.*”

Rodič 12 „*Změny tady nějaké jsou, ale minimální. Syn v počátku nechtěl moc do Macešky chodit, to ale rychle přešlo a nyní se už i těší, čili posun v tomto ohledu tady určitě je.*”

Rodič 13 „*Žádné zásadní ani ne. Dcera byla vždy poměrně živé dítě, neostýchala se, ani neměla strach. Na rozdíl od asi převážné většiny dětí nemá problém s tím, že ji nechám v Macešce a odejdu na pár hodin pryč. My se musíme spíše věnovat tomu, aby poslouchala, protože má dost sklon ke svéhlavosti a tvrdohlavosti.*”

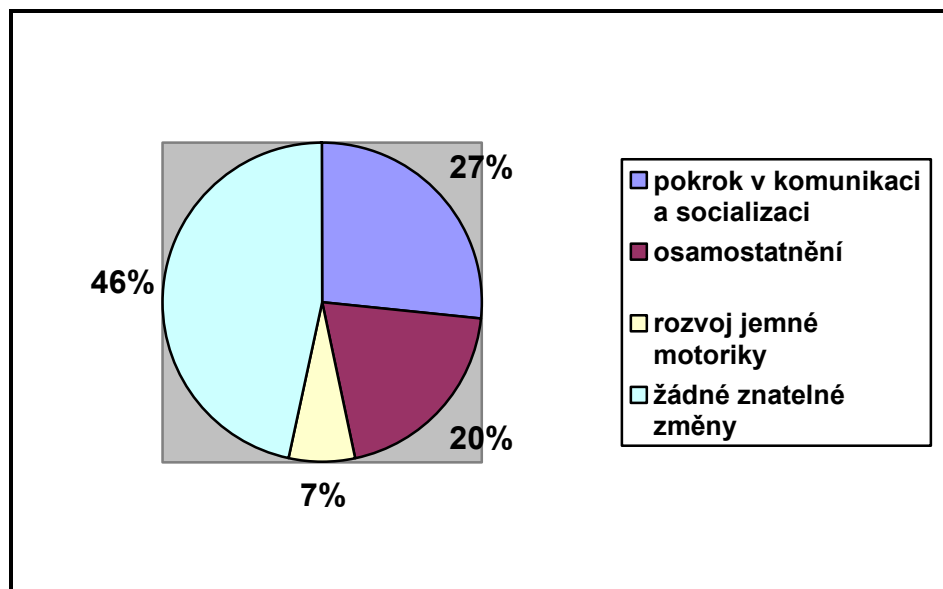
Rodič 14 „Ano i ne, pokroky tu jsou, pokud chodíme pravidelně. Pokud alespoň třikrát během týdne Macešku navštívíme, zůstává vcelku v klidu a je i vidět, že ji to prospívá. Pokud je ale nemocná a vynecháme třeba dva týdny mívám občas pocit, že začínáme opět zcela odznovu.“

Rodič 15 „Nedokážu posoudit, jestli pokroky souvisí s navštěvováním Macešky, spíš si myslím, že jsou běžným vývojem ve věku našich dětí. Každopádně se na návštěvy v Macešce těší a chodí domů nadšená, takže ji Maceška dává především pozitivní zážitky.“

Analýza odpovědí:

Děti do Macešky dochází většinou jednou týdně. Proto je odpověď vyjádřena v 46%, že nelze definovat žádné pokroky u dětí, očekávající. Avšak objevily se i jisté pokroky v komunikaci a socializaci 27%. Některé děti ze začátku s lektorkami nemluví. Až později se osmělí a začnou s nimi mluvit. Dalším velkým pokrokem je rozvoj jemné motoriky 7%. Ta se rozvíjí při hrách s drobnými předměty anebo při výtvarné činnosti. Ta nechybí na žádné lekci. Některé děti lépe snáší odloučení od rodiny 20%. To se projevuje především u dětí, které nejsou tak často hlídány jinými osobami.

Graf 2: Pokroky a změny u dítěte

7 NÁVRH VLASTNÍ SOCIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ PRÁCE

Téma: Podzim plný jablíček

Téma vhodné na podzim, kdy se příroda mění a lze využít spousta přírodních materiálů.

Výchovný cíl: Děti při plnění úkolů rozvíjí své komunikační schopnosti. Jsou vedeny k samostatnosti a k vytváření příjemné atmosféry při plnění úkolů. Snaží se respektovat dohodnutá pravidla. Současně si rozšířily povědomí o okolí, o podzimní přírodě a naučily se tyto znalosti převést do praktického života. Při vyprávění krátkého příběhu se u dětí rozvíjí naslouchání jednoduchým větám.

Motivace: Po cestě do školky jsem potkala paní listonošku, která mi dala dopis z jablíčkového světa. Společně se podíváme, co se v něm píše. Je zde příběh o Lukáškově, který jezdil k babičce na prázdniny a kde byl jabloňový sad. Martínek nám popisuje zážitky a hry, které prožil. Ptá se nás, děti, jestli bychom je také zvládly?

Didaktické pomůcky: Hned na začátku programu při úvodní části je zapotřebí názorně předvést a ukázat obrázky podzimní přírody. Vhodnou didaktickou pomůckou je například dětská encyklopedie. Dále v programu je využita manipulace s drobnými předměty různých barev. V Macešce byla použita nasbíraná plastová víčka.

K dosažení výchovně-vzdělávacího cíle je nutné využití dalších prostředků. A to skluzavka na pohybovou část programu a plastový kruh. Za nemateriální prostředek je například považována organizační forma vzdělávání, která probíhala formou individuální a hromadné práce. Dalším z prostředků nemateriální povahy je vyučovací metoda. V daném návrhu vlastní sociální práce byly použity následující metody: slovní metoda, názorně demonstrační metoda, hra, dramatizace, aktivizace dětí, procvičování a opakování.

Maceška začíná posezením na koberci v kroužku. Lektorka si vezme na pomoc plyšového kašpárka. S dětmi se přivítá a v krátkosti představí dnešní den. Za pomoci obrázku děti povídají, co vidí. Podzimní obrázek s jablky. Počasí odpovídá skutečnému počasí v daném okamžiku. Děti se podívají z okna ven a vidí podobný pohled. Stejně znaky podzimu. Otázky na začátek programu. Jakou barvu může mít jablíčko? Jaký má tvar?

Po této diskuzi lektorka seznamuje děti s dopisem od paní listonošky a s příběhem Lukáška. Děti plní první úkol, který chlapec plnil. Roztřídit obrázky ovoce a zeleniny, které se pomíchaly.

Po klidné části navazuje část zahřívací. Lektorky si s dětmi zacvičí a naučí se novou básničku k tématu. Vše je motivováno příběhem od Lukáška. Výchovný cíl v této části je zaměřen na procvičování řeči a paměti.

„Stoupáme na špičky, stoupáme na špičky,
trháme jablíčka, trháme hruštičky,
dáváme je do košíku, pro maminku, pro babičku.“

Pokračuje se pohybovou hrou, kde cílem výchovného procesu je rozvíjení hrubé motoriky. Je potřeba očesat stromy, posbírat jablíčka ze stromů. Budeme je potřebovat na zavařování ve výtvarné části. Lektorka na tabuli nakreslí strom a dá do něj obrázky jablíčka. K Tabuli se nastaví skluzavka. Děti jdou po schodečkách nahoru, utrhnou jablíčko, sklouznou se a dají ho do košíčku. To se opakuje, až jsou všechna jablíčka posbírána. Děti se jdou podívat, kolik toho nasbíraly.

Jablíčko je kulaté. Na koberec se položí kruh a po obvodu děti poskládají víčka od PET lahví. Jsou tam různé barvy a děti vybírají ty správné.

Následuje 20 minutová přestávka a občerstvení dětí. Po svačině si děti připraví prostor na výtvarnou činnost.

Děti si posbíraly jablíčka, která teď budou obtiskovat do papírových zavařovacích sklenic. Lektorky sklenice vystřihnou a rozpůlí jablíčka, která se obtiskují. Na závěr si děti sklenice můžou ozdobit látkou na víčko. Lektorka dětem v průběhu pomáhá, ale nepracuje místo nich.

Program jsem v rámci své práce s dětmi realizovala. Zúčastnilo se jej 7 dětí a trval 40 minut. Pozdrav s kašpárkem a povídání je u dětí velice oblíbený. Představit jim program celého dne je pro ně abstraktní, proto i v návrhu práce je navrhováno v krátkém čase. První společná aktivita rozřazovat ovoce a zeleninu jim šla výborně. Na konci klesala jejich pozornost, proto jsem básničku zařadila o trochu dříve. Na pohybovou hru jsem připravila k tabuli skluzavku. Děti si hned osvojily danou činnost a nepotřebovaly další vysvětlení. Hry s pomocí skluzavky či dalšího náčiní je u dětí oblíbený. Na závěr jsem zařadila klidnější činnost, která se zaměřila na rozvoj jemné motoriky. Kolem kruhu skládaly víčka v barvě jablíčka. Tato aktivita následovala po 30 minutách společného programu. Dvě

nejmenší děti se poslední aktivity nezúčastnily a hrály si s nasbíranými jablíčky. Po 40 minutách jsme program končily a nachystaly se na svačinu.

Výtvarná činnost proběhla podle návrhu bez zjevných problémů.

Očekávané výstupy: Projevovat zájem o knížky, obrázky a soustředěně poslouchat četbu. Schopnost sledovat a vyjádřit skutečnosti ze svého okolí. Dalším očekávaným výstupem je koordinovat lokomoci a další pohyby těla.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci polemizuji nad termínem volný čas. Popisuji zařízení, kde probíhá trávení volného času. Teoretická část práce dává nahlédnout čtenáři na ucelený soubor poznatků o dítěti předškolního věku a na jeho vzdělávání, kde důležitou roli hraje samozřejmě i rodina.

Dále jsem se snažila popsat zařízení, kde probíhá sociálně pedagogická práce. Díky výzkumným otázkám a jejich zodpovězení jsem se mohla blíže podívat na tento typ zařízení. Stanovený cíl byl naplněn i za podpory a rozhovorů s lektorkami. Práce může být nápomocná i rodičům, kteří se rozhodují, do jakého typu zařízení své dítě přihlásí.

Prostřednictvím návrhu vlastní sociálně pedagogické práce, která se v Macešce realizuje, si rodiče mohou udělat vlastní představu o práci s dětmi. Hlavním důvodem, proč rodiče dávají své děti do miniškolky Maceška, se stala potřeba volného času bez dětí. Aby rodiče mohly v klidu pracovat, relaxovat či zařídit nejrůznější záležitosti. Od Macešky rodiče očekávají, že o děti bude dobře postaráno a že se zapojí do kolektivu. Bohužel ne všechna očekávání mohou být naplněna. Děti dochází do Macešky většinou jednou týdně. To je bohužel moc málo času na to, aby docházelo k velkým pokrokům. Avšak i ty malé jsou významné. Pokroky jsou zejména v rozvoji jemné motoriky či komunikaci s vrstevníky.

Celý projekt je koncipován, a lektorky se jej také snaží tak prezentovat, jako doplňková činnost Volnočasového centra Lužánky s vypracovaným školním vzdělávacím programem, podle platného rámcového vzdělávacího programu. Nejedná se o pouhé hlídání dětí.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz>>.

ARMSTRONG, M. Řízení lidských zdrojů. Praha: Grada, 2007. 800s. ISBN: 978-80-247-1407-3.

BACUS, A. Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let. Praha : Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-862-7.

BARTOŇOVÁ, M. Kapitoly ze specifických poruch učení I. Brno: Masarykova univerzita, 2004. ISBN. 80-210-3613-3.

BRDEK, M: VYCHOVÁ, H. *Evropská vzdělávací politika.* Aspi Publishing, 2004. 167 s. ISBN 80-86395-96-0.

BRUCEOVÁ, T. *Předškolní výchova. Deset principů moderní pedagogiky a jejich aplikace v praxi.* Praha: Portál, 1996. 172 s. ISBN 80-7178-068-5.

BYTEŠNÍKOVÁ, I. *Rozvoj komunikačních kompetencí u dětí předškolního věku.* Brno: Masarykova univerzita, 2007. 200s. ISBN 978-80-210-4454-8.

ČÁP, J; MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele.* Praha : Portál, 2007. 656 s. ISBN 978-80-7367-273-7.

ČABALOVÁ, D. *Pedagogika.* Grada, 2011. 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele.* Praha: Portál, 2010. 383 s. ISBN 978-80-7367-725-1.

GAVORA, P. *Výzkumné otázky v pedagogic: Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky.* Brno: Paido, 1996. 130 s. ISBN 80-85931-15-X.

GULOVÁ, L. *Sociální práce: pro pedagogické obory.* Praha: Grada, 2011. 208 s. ISBN 978-80-247-3379-1.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. Vyd. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

JANIŠ, K.; LOUDALOVÁ, I. *Vybraná témata z teorie výchovy*. Gaudeamus, 2011. 162 s. ISBN 978-80-7435-113-6.

KOHOUT, K. *Základy obecné pedagogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 160 s. ISBN 978-80-7452-009-9.

KOHOUTEK, R. *Vývoj a výchova v rodinách*. Brno: Cerm, 1998. 17 s. ISBN 80-7204-105-3.

KOLLÁRIKOVÁ, Z.; PUPALA, B. (eds.). *Předškolní a primární pedagogika, Předškolná a elementárna pedagogika*. Praha: Portál, 2001. 455 s. ISBN 80-7178-585-7.

KOPECKÝ, J. a kol. *Kapitoly z dějin pedagogiky*. Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 1970, 136 s.

MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: MU, 1995. 104 s. ISBN 80-210-1124-6.

MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. 144 s. ISBN 80-7178-085-5.

PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Praha, 2008. 224 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

POSPÍŠILOVÁ, Z. *Hrajeme si s básničkou*. Grada Publishing, 2007. 148 stran. ISBN 978-80-247-1709-8.

PŘADKA, M. *Kapitoly z dějin pedagogiky volného času*. Masarykova Univerzita, Brno, 1999. 93s. ISBN 80-210-2033-4.

PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995, 292 s. ISBN 80-717-8029-4.

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. Praha: Portál 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4.

RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ. *Výzkumný ústav pedagogický*. Praha: Tauris, 2006. 48 s. ISBN 80-87000-00-5.

SOMR, M. *Dějiny školy a pedagogiky*. Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1979. 170 s.

SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*. Masarykova Univerzita, Brno, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. Mladá fronta, 2004. 76 s. ISBN 80-204-1187-9.

ŠPAŇHELOVÁ, I. *Průvodcem dětským světem*. Grada Publishing, 2008. 192 s. ISBN 978-80-247-1907-8.

ŠTVERÁK, V. *Dějiny pedagogiky I*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. 134 s. ISBN 80-7066-351-0.

ŠTVERÁK, V. *Dějiny pedagogiky II*. Praha: Univerzita Karlova, 1991. 181s. ISBN 80-7066-467-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychický vývoj dítěte a jeho variabilita*. Praha: Karolinum, 1991. 115 s. ISBN 80-7066-384-7.

VORLÍČEK, CH. *Úvod po pedagogiky*. Nakladatelství H&H Vyšehradská, 2000. 175 s. ISBN 80-86022-79-X.

JŮVA, V. *Úvod do pedagogiky*. Brno: Paido, 1999. 106 s. ISBN 80-85931-78-8.

MSMT [online]. [cit. 2012-8-06]. *Střediska volného času*. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/mladez/strediska-volneho-casu>>.

Středisko volného času lužánky [online]. 2010 [cit. 2012-8-07]. *Charakteristika zařízení*. Dostupné z WWW: <<http://www.luzanky.cz/onas/svp/svp.php>>.

Výroční zpráva [online]. 2010 [cit. 2012-8-06]. *Představujeme Lužánky*. Dostupné z WWW: <<http://www.luzanky.cz/onas/vyrocnizprava/vyrocnizprava.php>>.

Středisko volného času Lužánky [online]. 2011 [cit. 2012-8-06]. *Školní vzdělávací program pro předškolní vzdělávání miniškolky Maceška*. Dostupné z WWW: <http://maceska.luzanky.cz/uploads/svp_maceska_2012.pdf>.

Miniškolka Maceška [online]. [cit. 2012-8-06]. *Standardy a podmínky přijetí*. Dostupné z WWW: <<http://maceska.luzanky.cz/standardy.html>>.

Středisko volného času Lužánky [online]. 2011 [cit. 2012-8-06]. *Přehled pracovišť SVČ Lužánky*. Dostupné z WWW: <<http://www.luzanky.cz/onas/svp/projekt>>.

Miniškolka Maceška [online]. [cit. 2012-8-06]. *Denní režim*. Dostupné z WWW: <http://maceska.luzanky.cz/denni_rezim.html>.

Centrum volného času Praha 9 [online]. 2011 [cit. 2012-3-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.cvcpraha9.cz>>.

Centrum volného času Bilbo [online]. 2013 [cit. 2012-3-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.bilbo-centrum.cz>>.

Středisko volného času Klíč [online]. 2012 [cit. 2012-3-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.klicfm.cz>>.

Středisko volného času Včelín [online]. 2012 [cit. 2012-3-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.svcvcelin.cz>>.

SEZNAM GRAFŮ

<i>Graf 1: Důvody docházení do miniškolky Maceška</i>	62
<i>Graf 2: Pokroky a změny u dítěte.....</i>	67

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1: Počet kroužků a účastníků na pobočkách</i>	34
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

P1: Tématický plán na pobočce Bílovice nad Svitavou

P2: Pobočky střediska volného času Lužánky

PŘÍLOHA P I: TÉMATICKÝ PLÁN NA POBOČCE BÍLOVICE NAD SVITAVOU

Říjen – sklizení ovoce, příprava přírody na podzim

Listopad – počasí změny v přírodě, roční období

Prosinec – tradice, svátky, rodina

Leden – zimní sporty, příroda, hrátky na sněhu

Únor – karneval, tanec,

Březen – pranostiky, vítání jara

Duben – velikonoce, pálení čarodějnic

Květen – dopravní prostředky, Den matek

Červen – příprava na prázdniny, cesování

PŘÍLOHA P 2: POBOČKY STŘEDISKA VOLNÉHO ČASU LUŽÁNKY

PRACOVISŤE LIDICKÁ

Umístění: park Lužánky v centru Brna

Zaměření: široké spektrum činnosti

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost, výukové programy, soutěže, příměstské tábory

Klientela: předškoláci – dospělí

Specifika: koordinační centrum i pro další pracoviště

PRACOVISŤE LESNÁ

Umístění: sídliště Lesná

Zaměření: sport, výtvarné činnosti, aktivity pro předškoláky

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), pobytové akce, soutěže

Klientela: předškoláci až dospělí, především žáci ZŠ

Specifika: lanové centrum, pracoviště Bílovice nad Svitavou

PRACOVISŤE LEGATO

Umístění: sídliště Kohoutovice

Zaměření: klubová činnost, Cirkus LeGrando, taneční kroužky

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), spontánní aktivity, příležitostná činnost, výukové programy

Klientela: žáci ZŠ a SŠ, studenti VOŠ a VŠ, dospělí

Specifika: působí jako komunitní centrum

PRACOVISTĚ LÁVKA

Umístění: zahrádkářská kolonie Kraví hora

Zaměření: hudební, filmové a umělecké aktivity, mediální výchova

Hlavní formy činnosti: příležitostná a pravidelná činnost, výukové programy

Klientela: především středoškoláci a dospělí

Specifika: nahrávací studio pro začínající kapely a spontánní činnosti na základě individuálních potřeb klientů

PRACOVISTĚ LOUKA

Umístění: sídliště Vinohrady

Zaměření: estetické aktivity, sportovní aktivity

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), pobytové akce, příležitostná činnost, výukové programy

Klientela: děti, žáci 1. stupně ZŠ, dospělí, rodiny s dětmi

Specifika: činnosti pro celé rodiny s dětmi, centrum sídliště

PRACOVISTĚ LYSKA

Umístění: sídliště Kamenný vrch

Zaměření: estetické aktivity

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), pobytové akce, příležitostné aktivity

Klientela: předškoláci, žáci ZŠ, dospělí

Specifika: klub Koniklecova

PRACOVISTĚ LATA

Umístění: městská část Žabovřesky

Zaměření: centrum rodinných aktivit - pro nejmladší děti a jejich rodiče

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), příležitostná činnost

Klientela: děti od narození po 6 let, rodiče těchto dětí, žáci 1. stupně ZŠ

Specifika: převážná většina práce s nepočitatelnými klienty, Skládanka

PRACOVISŤE LÁNY

Umístění: sídliště Bohunice

Zaměření: nabídka pro celou rodinu - estetické aktivity, turistické a pohybové aktivity

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), pobytové akce, příležitostné aktivity

Klientela: předškoláci, žáci ZŠ, rodiče

Specifika: zaměření na práci s celými rodinami

PRACOVISŤE LABYRINT

Umístění: sídliště Bohunice

Zaměření: Studio dramatické výchovy, estetické aktivity

Hlavní formy činnosti: výukové programy, pravidelná činnost (kroužky), příležitostné aktivity

Klientela: žáci 2. stupně ZŠ a SŠ, dospělí

Specifika: spolupráce s VŠ

PRACOVISŤE LINKA

Umístění: sídliště Starý Lískovec

Zaměření: estetická výchova

Hlavní formy činnosti: pravidelná činnost (kroužky), pobytové akce, výukové programy

Klientela: předškoláci, žáci 1. stupně ZŠ

Specifika: další pracoviště – Podolí